

MODRA PTICA LETO X.

LETO 1938/39

ŠTEV. 4

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša din 100.—. Posamezna številka din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 4. ŠTEVILKE

MAREC

Dr. Jos. Cholewa: Eva Curie: Gospa Curie

Miško Kranjec: Ni se zgodil čudež

Eda Stadler: Byron in byronizem v evropskih literaturah

Karl Čapek: Helena

Ada Negri - Alojz Gradnik: Dar
— Potem

Razno

EVA CURIE: GOSPA CURIE

DR. JOS. CHOLEWA

V Parizu se je vršila zadnji teden meseca novembra lanskega leta na Sorbonni proslava zakoncev Curie, Marije Curie-Sklodowske in Pierra Curieja. S to proslavo je bil neposredno povezan tudi mednarodni teden borbe proti rakastim obolenjem. Na tej proslavi je govoril predsednik francoske republike, ki je obenem z imeni poljsko-francoskih zakoncev Curie poudarjal tudi imena njunih predhodnikov Henrija Becquerella, Henrika Hertza in Viljema Roentgena. Nekoliko pred tem se je iz daljave nad dva tisoč kilometrov oglasila — prenašana po nevidnih valovih — marseljeza in predsednik poljske republike Moscicki je spregovoril na čast dobrotnici človeštva, na čast Mariji Skłodowski-Curie.

Ni si mogoče zamišljati bolj mogočne manifestacije znanosti, ki je in mora biti brez predsodkov in ki mora biti največji pospeševatelj medsebojnega sporazumevanja in prijateljstva med ljudmi in narodi, saj predstavlja vprav znanost vse ono, kar ustvarja in varuje medsebojne vezi, ki družijo človeštvo in ki so namenjene splošni človeški blaginji.

Kdo je bila Marija Skłodowska, ki jo svet po večini pozna samo po imenu madame Curie?

Poslednji akt zadnjega upora poljskega naroda proti okrutnemu carističnemu režimu v Rusiji se je nesrečno končal 5. avgusta 1864., ko so obesili pet članov narodne poljske vlade v varšavski citadeli. Po tem ponesrečenem uporu je ostala poljska zemlja uničena in opustošena. V deželo so se privalile trume rusifikatorjev — policajev, učiteljev ter uradnikov. Njihovo poslanstvo je bilo, »da nadzorujejo Poljake, da preganjajo njihovo vero, da prepovedujejo časopise in sumljive knjige, da postopno zatirajo narodni jezik — da narodu ubijejo dušo«. Oslabeli narod brez voditeljev je moral prenašati zatiranje caristične vlade in njenih opričnikov, ki so neovirano divjali. Poljski jezik je bil obsojen na propad, poljske šole so ali pozaprl ali pa spremenili v ruske, poljsko univerzo v Varšavi so ukinili in ustanovili namesto nje rusko. Caristična soldateska ni vdiral samo v šole, marveč tudi v cerkve, neusmiljeno je zatirala narodno zavedne Poljake ter jih zapirala v zloglasno citadelo. Ne samo veliko število inteligence, študentov in duhovščine je bilo izgnano ali pa je padlo po tem ponesrečenem uporu, gorele so tudi vasi, ki so jih požigale tolpe generala grofa Mihajla Nikolajeviča Muravjeva, ki si je posebno prizadeval, da bi s svojimi metodami rusificiral Poljsko, ko je prišel leta 1863. s posebnimi pooblastili kot generalni guverner v Vilno. Njegovo zatiranje poljskega upora je bilo okrutno. Propadala so posestva in tudi veliko število preprostega prebivalstva je plačalo carističnemu režimu upor s svojo krvjo. Nad 100.000 ljudi je bilo izgnanih v Sibirijo.

Mučenja, obešanja in streljanja so bila na dnevnem redu. Vse to se je dogajalo v času najhujšega carističnega absolutizma za guvernerjev Witteja in Aprehtina. Toda v globinah poljskega naroda so tlele iskre upora še dalje.

V tej tako bridki in razgibani dobi je na varšavski mestni srednji šoli poučeval fiziko profesor Vladislav Skłodowski, ki je imel za ženo hčer podeželskega malega plemiča Boguskega in štiri leta po ponesrečenem uporu se jima je rodila najmlajša izmed petero otrok, hči Manja — Marija Skłodowska-Curie.

»Zgodaj je Manja spoznavala, da je življenje težko, težko za ljudstvo in težko za posameznika,« zgodaj je spoznala, da je potrebno samo eno: »delati, ustvariti na Poljskem silen duhovni kapital, dvigniti višino ljudske izobrazbe...« Temu geslu je ostala zvesta, ostala je zvesta svojemu narodu do konca in s svojim neslutnim vzponom na najvišje višine mednarodnega priznanja je dokazala, kaj zmore narod, četudi je še tako zatiran.

Življenje gospe Curie je bilo pestro in polno vere v znanost in v vse, kar je dobrega. Niso je motila pri delu bremena človeške sebičnosti, stremela ni po posesti, po zunanjem uspehu, po dobrinah, ki si jih človek lahko pridobi z velikimi odkritji, če jih zna pravilno izkoristiti. Nasprotno, žrtvovala je še celo vse, kar je mogla za razvoj znanosti. O njej bi lahko rekli besede, ki jih je zapisal A. Einstein: »Trdno sem uverjen, da ne bi nobeno bogastvo sveta moglo pomagati človeštvu v razvoju, tudi ne bogastvo v rokah človeka, ki bi bil še tako zvest temu cilju. *Samo vzgled velike in čiste osebnosti lahko vodi do plemenitega pojmovanja in do plemenitih dejanj.* Denar privablja samo sebičnost in zavaja vedno neizogibno v zlorabo. Ali si je mogoče zamišljati Mojzesa, Jezusa ali Gandija s Carnegiejevo vrečo denarja?«

Ne, tudi gospe Curie si ni mogoče zamišljati z vrečo denarja. Marija Curie ni znala biti niti slavna, ali kakor pravi o nji Einstein: »Gospa Curie je izmed vseh slavnih bitij edino bitje, ki ga slava ni izpridila.« Človek, ki je vse življenje navajen bridkosti in trdega dela, ki stremi vse življenje le za enim samim ciljem, da z znanstvenim raziskovanjem prodre kar se da globoko v skrivnosti prirode in da s svojimi izsledki koristi splošni blaginji človeštva, tak človek je neizprosno izročen samoti in boriti se mora s skoraj nečloveškimi težavami, ki mu jih stavi na pot okolica. Saj okolica ne zna ceniti takega dela, dokler ne vidi otipljivih koristi, svet znanstvenikov pa je nezaupljiv nasproti vsakemu novemu dognanju, ki ogroža že ugotovljeno prirodno-filozofsko zgradnjo sveta.

Njena raziskavanja so odprla znanosti nova področja, prinesla so odkritje radioaktivnosti in cele vrste radioaktivnih snovi. Pa ne samo to. Novi element radij ni bil pomemben samo za znanost, marveč je doprinesel svoj veliki delež tudi splošni človeški blaginji, postal je orožje v boju proti strašni bolezni — raku. Saj se je dandanes zdravljenje z radijem tako zelo razvilo, da je mogoče ozdraviti z njim tudi primere, ki jih sicer ni mogoče ozdraviti operativno in ki so bili poprej neozdravljivi. Pa tudi procentualni uspeh takega zdravljenja je po petih letih boljši kakor operativni, ker moramo pri operativnem zdravljenju upoštevati veliko umrljivost, ki je pri zdravljenju z radijem ni.

Ko so se pokazala vsa ta dejstva novih odkritij in raziskavanj gospe Curie, takrat jo je svet šele priznal. Njena slava je rasla, ona sama pa je

ostala še vedno ista zamišljena poljska študentka, kakor je bila, ko je hodila še po varšavskih ulicah in kasneje po pariških ulicah k predavanjem na Sorbonno. Kljub temu je bila po eni strani skrbna žena in mati, po drugi strani pa z vso dušo predana znanosti. Njeno veliko delo ni z njeno smrtjo zastalo, nadaljuje ga še vedno njena hčerka Irena.

Plodonosno življenje gospe Curie nam opisuje njena druga hčerka Eva Curie. Ne opisuje nam ga z literarno rutino velikega pisatelja, marveč z ljubeznijo do velike matere, z občudovanjem genialne znanstvenice in velikega človeka, kakor se je pokazala ob vsaki priliki. Delo Eve Curie ima torej one vrednote, ki so splošno človeške. Svoj namen pri pisanju materinega življenjepisa, je jasno povedala v uvodu h knjigi, kjer pravi:

»Rada bi, da bi se čitatelj te knjige zavedel tistega, kar je pri gospe Curie še mnogo dragocenejše, kakor njeno veliko delo ali kakor pestra raznolikost življenja, da bi se zavedel trdnosti njenega značaja, neizprosne, prodirne inteligence, njene zmožnosti popolne samopozabe, zaradi katere je lahko samo dajala, a ni mogla ničesar prejemati niti sprejemati, in končno izredne čistosti njene duše, ki je ni mogel izmaličiti niti največji uspeh niti najhujša nasprotovanja.«

In ta namen je tudi popolnoma dosegla.

NI SE ZGODIL ČUDEŽ

KRANJEC MIŠKO

1

Peter Vučko ni mogel dalje živeti na svojem domu, tako so se razmere v hiši zaostrole. Takrat mu je bilo petdeset let in imel je enega samega otroka, Marka. Da je bilo v hiši tako mučno, ni bil toliko sam kriv, kolikor njegova žena Cila in dva otroka iz njenega zakona, Ludvik in Bara. Na eni strani je stal on, Peter Vučko, in vlekel za seboj enajstletnega Marka, na drugi strani pa je bila žena Cila s hčerjo Baro in sinom Ludvikom. Kakor bi bili to dve družini, ki sta v sporu že leta in leta. Dvanajst let že traja ta spor, od tistih dob, ko so Petra Vučka pregovorili, da se je oženil. Peter ni imel niti volje niti želje po ženitvi, pač pa so ga toliko nadlegovali in tudi njegova mati je bila toliko nad njim, da se je naposled udal. Mati je kmalu umrla, drugi, ki so ga tedaj silili, so se umaknili, pretežko breme zakona pa je moral nositi sam na svojih plečih. Po dveh letih, ko se mu je že rodil otrok, in ko je v tem otroku našel vsaj majhno zadoščenje, je moral v vojsko in tam je prebil pet let. Po petih letih, devetnajstega leta spomladi, se je vrnil domov, ne tolikanj zaradi žene in zaradi svoje kmetije, kolikor zaradi svojega otroka. Ženo je našel nezvesto, kar ga ni niti preveč bolelo, njeno hčer v divjem zakonu, kakor so temu rekli drugi, sin Ludvik pa je bil na tem, da se oženi v ta dom, ki je bil Vučkov. Kljub tem nelepim prilikam Vučko ni obupal, temveč se oprijel zemlje in — pokore. To dvojje mu je prijal že iz mladih let. Rad je delal, še rajši pa je molil. Kakor pa je bilo delo nekaj navadnega, potrebno samo zaradi vsakdanjega kruha, tako je bila molitev in pokora važnejša, ker je bila to pot do izveličanja. Njegova pobožnost je vzbujala posmeh pri vaščanih; sicer so vsi opravljali svoje verske dolžnosti, toda Vučko je te stvari za kmečko razumevanje močno pretiraval. Dolžnost dobrega katoličana je, da se dvakrat na leto izpove,

Peter Vučko pa se je vsak mesec dvakrat ali pa še več. Prav tako je dolžnost dobrega katoličana, da je vsako nedeljo pri sveti maši, Peter pa je bil pozimi vsak dan, poleti pa, kakor mu je delo dopuščalo, vsekakor pa vsak drugi dan. Tudi posti so natančno določeni, vendar se že nekam opuščajo, zlasti po vojni je Peter videl, kako se zanemarjajo, zato se je sam tem več postil. Tudi dobra dela niso več v časti, ljudje ne poklanjajo več samostanom darov kakor prej, niti ne dajejo drugih miloščin; zato pa je dajal Peter in je moral naposled zaradi takih del prodati oral zemlje.

Dokler se Peter ni dotikal zemlje, mu pri hiši niso hoteli nič zlega. In še bi ga bili pustili pri miru, da jih ni začel opominjati k pokori ter jim očitati razuzdanost. Tedaj so planili po njem in žena mu je razpraskala obraz, ker je v cerkvi na glas molil »za spreobrnitev svoje družine«, Ludvik pa ga je postavil pred vrata in ga dvakrat udaril po licu.

Peter se je z grenkim občutkom v srcu nasmehnil in dejal: »Odpuščam vam. Samo, če vam Bog odpusti.« Potem se je napotil zdoma in ga nekaj dni ni bilo na spregled. Kod hodi, domači niso vedeli in se tudi niso brigali zanj. Ko pa se je vrnil, so mu rekli, da ga bodo izročili sodišču in sodišče ga bo najbrže poslalo v bolnico.

Tudi zdaj se je nasmehnil. Saj se je že odločil; po nič drugega ni prišel kakor po svojega otroka Marka. Našel ga je na cesti strganega in lačnega. Fant se je moral obleči, čeprav ni vedel, za kaj.

»Kam pa hočeš z otrokom?« ga je naposled vprašala žena.

»To naj te ne briga. Tu ga vendar ne morem pustiti. Saj ste že tako pokvarili mlado dušo. Lahko si misliš, kaj bi postalo iz njega, če bi rasel v tej hiši.«

Ko je bil otrok nared, ga je Peter prijel za roko in rekel: »Pojdiva.«

Nista se ne poslovila, nista želela nikomur nič zlega pa tudi nič dobrega. Stopila sta na cesto in po cesti dalje iz vasi, v svet.

Marko očeta sicer ni preveč ljubil, kakor nikogar v tej hiši, vendar se mu je zdel le boljši kakor mati, sestra ali brat, ki so ga vedno pretepali. Oče je bil siten samo zaradi cerkve in molitve. Vsako nedeljo ga je povedel s seboj v cerkev in često tudi med tednom, kadar mu je kaj padlo v glavo, popeljal ga je tudi večkrat k spovedi in vsak večer in vsako jutro je moral z njim moliti dokaj dolge molitve, ki jih mati ni zahtevala od njega, to je bilo tudi vse.

Zato Marko ni bil nič nejevoljen, ko je rekel oče, naj se napravi, in ko je naposled dejal: »Pojdiva, Marko.« Veselo kakor za dolgo obljublano romarsko pot je stopal ob očetu, ki ga je še vedno držal za roko, in bil ponosen na to, da enkrat pojde po svetu; da gre oče z njim po svetu, to je slutil; zakaj bi se sicer tako napravil?

Ko sta bila na cesti, je Marko dejal kakor star možak:

»Prav je, da pobegneva od tod. Tu bi naju samo pretepali.«

Nemara bi se bil oče v drugačnih prilikah ozrl po sinu in pokimal k tej modrosti, tokrat pa je bil le preveč zaposlen s svojimi mislimi in je preslišal, kaj je rekel otrok.

Razočaranje mu je ležalo na duši in še vedno se ni docela pomiril, čeprav si je neprestano govoril, da mora sovražnikom odpustiti, da se ne sme jeziti in ne sme nikomur nič zlega želeči. Boril se je s seboj, ali naj jim odpusti, ali pa naj vendar zasnuje vsaj kako majhno maščevanje. Ne, ne bo se maščeval, vsaj z zlobo ne. Z dobroto se bo maščeval. Tako

mu vera velevala. Maščevanje bo prepustil Bogu. On je, ki vodi življenje, ki upravlja nad svetom, On je, ki deli plačila in kazni.

Pozabil bo na ta dom, pozabil bo na ljudi, ki bi mu morali biti svojci, ki bi jih moral ljubiti —; ljubi jih, ker mu vera tako velevala — toda pozabil bo na nje. Bogu bo posvetil svoje življenje.

Bil je zadovoljen, da je rešil vsaj otroka. Kako lahko bi se otrok pogubil v taki hiši, kjer ne vidi nič dobrega, kjer vidi samo prepire, razuzdanost, nered, brezbožnost, ali vsaj mlačno versko življenje. Nekoč se bo s tem sinom vrnil v ta dom. Tisti povratek bo lep, veličasten: sin bo duhovnik, svetost bo sevala z njega. To bo maščevanje Petra Vučka.

»Kam pa greva, oče?« je tedaj vprašal Marko. Osvobodil se je bil očetove roke, ker se mu ni zdelo, da bi hodil kakor majhni otroci, ki komaj privzdigujejo noge. Prešla sta že prvo vas, prepeljala sta se bila z brodom preko velike reke in za seboj sta imela že tudi drugo vas ob nizkih, z drevjem poraslih hribih. Ajda je cvetela na obeh straneh ceste in slive so zorele na drevju.

»Daleč greva,« je odvrnil oče nedoločno. Marko se je zadovoljil s tem odgovorom, čeprav so se mu noge že utrudile. Pomislil je na dom in se vprašal, kdo neki bo zdaj pasel štiri krave, ko ne bo njega. Nikdar jih ni imel kdo pasti razen njega in verjetno je, da bodo krave ostale danes doma v hlevu. Najbrže se jim bo čudno zdelo, da Marka ni. Obračale bodo glave proti vratom in čakale, da Marko prižvižga v hlev. Ko pa se bo večerilo, se bodo čudile, da ga le ni. Morda se bodo povprašale, če ni nemara obolel, ali kaj se je zgodilo z njim. Vedele pa ne bodo, kako daleč je Marko tačas.

Mimogrede je splezal na slivo in si napolnil žepa s še nezrelim sadjem, ki ga oče ni hotel pokusiti, ker je bilo prekislo, Marku pa je zelo prijal.

»Kje pa, mislite,« je spet vprašal Marko, »da bova spala?«

»V mestu,« je odvrnil oče in Marko se je potolažil. Samo, da je tudi to preskrbljeno.

»Bog ve,« je govoril Marko, »kaj si bodo mislili doma, ko naju zvečer ne bo k hiši. Ali bodo kaj v skrbeh zaradi naju?«

»Mislim, da ne bodo.«

Marko je pokimal. »Tako tudi jaz mislim. Niso naju radi imeli. Mati je večkrat rekla, da bi naju le vrag vzel.«

»Marko,« je tedaj dejal oče in čelo se mu je nagubalo, »tako ne smeš reči: vrag. Kadar ti pride kaj takega na misel, se moraš spomniti na našega preljubega Izveličarja in si reči: Jezus mi pomaga.« Marko se ni preplašil in je rekel čez čas:

»Pa je vendar tako rekla. Saj ni mogla reči, da bi naju Jezus vzel.«

Očetu se je čelo še vedno gubalo, čeprav ni nič rekel. Marko pa je razpredal misli dalje: »Rad bi vedel, kam prav za prav greva.«

»V mesto,« je pojasnil oče.

»V mestu še nisem bil nikdar. Pravijo, da so tam velike hiše in mnogo trgovin. Kaj pa bova počela v mestu? Ali bom tam tudi krave pasel?«

»Ne, v šolo pojdeš.«

»Šole ne maram,« je povedal naravnost. »Učitelji niso kaj pridna ljudje, radi pretepajo. Za vsako figo jih dobiš.«

»Ne smeš reči: za vsako figo. Marveč reci: za vsako stvar. Kar se pa tega tiče, da jih dobiš za vsako stvar, ni res. Če je pa res, potem jih pa ne

dobiš tjavendan, brez razloga. — A tu, kamor greva, so drugačne šole. Tu se učiš latinsko, da znaš brati mašo, ko postaneš duhovnik.»

»Ali bom jaz duhovnik?«

»Da, prav za prav duhovnik. Vendar ne takšen, kakor je naš župnik. Kapucin boš in v samostanu boš živel.«

»Tak, kakor je naš župnik niti ne bi hotel postati. Tako nadušljiv je in se včasih pri maši ne more izkašljati. In tako debel je in krvave oči ima.«

»Tako ne smeš govoriti. On je božji mož. Duhovnik je, med svetnike bo prišel ali med blažene. Dosti trpi s svojo faro, s svojimi ovčicami. Vedno mu delamo skrbi, ker ne živimo tako, kakor bi morali.«

Tako sta se pogovarjala spotoma; vse stvari sta premlela in oče je Marka lepo podučeval. Tudi ga je podučil, kako naj se vede tam, kamor prideta. Tam je svet kraj. Tam ne smeš reči kar koli, temveč je sploh najbolje, da molčiš in poveš kaj šele takrat, ko te vprašajo.

Marko je kimal. To je razumel. Tak kraj, kjer nisi smel česar koli reči niti napraviti, je bila cerkev. Tudi v šoli si moral molčati, zato zadevščina, ki si jo je bil izmislil oče, ni bila premikavna. Vendar, če je oče tako sklenil, tedaj se bo pokoril. Vsekakor bo boljše kakor pasti vsak večer in vsako jutro štiri krave, kjer nimaš nič svobode.

Ko se je večerilo in ko je bil Marko že do smrti utrujen ter je že nekaj kratki izrazil željo, da bi sedla na mehko travo ob cesti, sta zagledala pred seboj mesto. Zadaž za njim je zahajalo sonce in hiše, cerkve in tovarne so bile videti nekam pošastne, ker so jima kazale svojo senčno stran.

»Tu sva,« je rekel oče in pokazal z roko na mesto. Obraz se mu je zvedril. Marko se je razveselil, da sta končno prispela na cilj. Stopila sta v mesto, Marko se je oziral na vse strani: v velika okna trgovin, po cerkvah, po hišah, po ljudeh, po vozovih, po vsem, kar je bilo na ulici in ob ulici; in tega je bilo več ko dovolj. Oče pa je stopal po ulicah, kakor bi bil doma, ne da bi se kam ozrl. Kakor bi natančno vedel, da na onem koncu mesta stoji Vučkova hiša, kjer se bosta odpočila.

Pa ni bilo tam Vučkove hiše, pač pa sta iztaknila veliko, mrko, rjavo hišo z nevelikimi, premnogimi okni. Duri so bile zaprte. Oče je prijel za viseči ročaj in potegnil. Nekje v poslopju je preglasno zapel zvon. In Marka je obšlo, da bi se še sam obesil za tisti ročaj, da bi potem prisluhnil, kako zvon odmeva po hiši. Pa ni bilo časa, zakaj tisti trenutek so se velike, težke duri odprle in pred njima je obstal staričav, nizek možak v dolgi rjavi halji, ki je bila v spodnjem delu podobna materinemu krilu, kakor ga je imela za praznik. Prepasan je bil možak z belo vrvjo, ki se je končavala v dva viseča cofa.

Marko se je zagledal v moža v rjavi halji in se mu nemalo čudil. Oče pa je rekel: »Rad bi govoril s častitim očetom gvardijanom.« Globoko se je priklonil.

»Kaj bi pa radi z njim?« je vprašal redovnik.

»Sina sem pripeljal v gimnazijo,« je rekel Vučko.

Redovnik je stopil nazaj in ju spustil v veliko vežo, ki se je nekaj korakov dalje cepila v dve smeri in se izgubljala nekje v mraku prvega večera. Koračila sta nerodno po tem dolgem hodniku, se naposled za redovnikom povzpela po stopnicah v prvo nadstropje in obstala, ko se je redovnik pripravljal, da pokljuka na neka vrata. Stala sta tam in se spogledala, ne da bi kateri kaj rekel, ko je redovnik izginil v sobi pred njima.

Ko jima je bilo dovoljeno vstopiti, je oče snel klobuk, potisnil tudi Marku čepico z glave v levo; potem ju je pater potisnil v sobo, kjer sta zagledala pri mizi nad pisanjem slonečega moža takisto v rjavi do peta segajoči halji. Ko se je ta možak, s črno kodrasto brado in s svetlimi brki pod nosom ozrl po njima, se je nasmehnil, vstal, stopil proti Vučku in mu ponudil roko.

»Kaj pa vas nosi tod, Vučko?« je vprašal. Pokazalo se je, da se ga spominja še od prej.

»Duhovni oče,« je rekel Peter in obraz mu je žarel, ker so ga spoznali, »same neprilike. — Če se še spominjate, sem vam že pripovedoval o svojih težavah. Povedal sem vam tudi, da imam fanta, ki bi rad, da bi se izšolal. Privedel sem ga s seboj.« In potisnil je pred se fanta ter ga pokazal duhovnemu možu. »Ta je.«

Pater se je ozrl po fantu in mu položil roko na glavo in rekel: »Ti bi rad prišel k nam v šolo?«

Marko je bil toliko prepaden nad vsem, da ni mogel ničesar povedati, samo zardel je. Čutil je patrovo roko na svoji glavi in slutil, da se odloča nekaj velikega, česar zdaj še ne more razumeti, kar bo pa vendar odločilno za vse njegovo življenje.

»Ali mislite,« je vprašal pater očeta, »da je sposoben za gimnazijo?«

»Naj pa poskusijo, duhovni oče. Učil se je doma in dokaj dobro je napredoval. Vendar si lahko mislite, kakšne so šole na vasi. V branju je dober, računa tudi za silo, samo v pisanju je slab. Piše, kakor bi kokoši praskale po pesku.«

Pater se je nasmehnil, potem pa rekel: »Čeprav je že večer, bomo vendar poskusili.«

Vedel ju je s sabo po dolgem hodniku in po stopnicah v pritličje, tam priklical nekega mlajšega patra, ki je nosil očala, in potem so se znašli v razredu s klopmi in z veliko črno tablo na steni. Pater je prižgal luč in bilo je svetlo kakor podnevi. Marka je navdal neprijeten občutek v tej šolski sobi in vedel je, da bodo zahtevali od njega preogromnega znanja. Res so ga postavili k tej tabli, mladi pater mu je dal v roke nov kos krede in moral je pisati. S trudom, kakor bi oral ali kopal z motiko, je slikal črke na tablo. Tabla ni imela črt kakor ona v domači šoli in zato ga je zanašalo, da je sredi table moral prenehati, ker ni mogel več doseči svoje vrste. Peter, ki je bil tudi sam slab v pisanju, ni opazil teh v nebo vodečih črt, temveč je bil ponosen, da se sin tako hrabro vede. Nič ga ni motilo, da sta se patra včasih spogledala. Potem je Marko bral iz neke knjige. Če bi Marko sedel doma pri topli peči, ko zunaj sneži in ga nihče nikamor ne preganja, bi bral dokaj zadovoljivo, tu pa je bilo vse narobe in naposled je dejal obupno:

»Te črke ne stojijo dobro.«

»Ne?« se je nasmehnil gvardijan, »kako pa stojijo?«

»Ena se vleče sem, druga tja, polovica jih pa stoji narobe.« Tedaj sta se patra na glas zasmejala. Ko pa sta se izsmejala, pri čemer se je tudi oče rahlo nasmihal, sta rekla, da bo pač dovolj.

Marka je mlajši pater za roko odvedel iz šolske sobe nekam po hodniku in v sobi sta ostala samo gvardijan in oče Peter. Pater je dejal, da fant sicer ne zna mnogo, vendar pa bodo poskusili. Na kmečkih šolah se otroci tako nikjer ne nauče mnogo, vendar pa prenekateri kasneje pokažejo odlično zrelost in sposobnost.

Petru Vučku so se oči povesile in kar nepričakovano se je sklonil, prijel patrovo roko in jo poljubil. »Blagoslovljena roka,« je šepetal ganjeno, »ki blagoslavlja svet.« Potem je prišel čas, ko bi Vučko moral reči: Zbogom. Zato se je zganil in dejal: »Častiti oče, še nekaj bi rad spregovoril z vami.«

»Govorite,« je dejal vzneseno pater.

Tedaj je Peter Vučko izpovedal vse svoje težave in svoje stremljenje. Nikdar se ni hotel ženiti, pa so ga le pregovorili. Bog je dopustil, ker ga je hotel najbrže preizkusiti. On, Peter Vučko, pa je sklenil v vsem posnemati našega preljubega Gospoda Jezusa Kristusa in si prislužiti nebeško zveličanje. In kaj je dosegel? Vas se mu posmehuje. Pa ne samo to; v njegovo družino, — ki pa na srečo ni njegova prava družina —, se je naselil greh; razbrzdano se je udomila v njegovi hiši, ko njega ni bilo doma. In zdaj je ne more več iztrebiti. Samo posmehujejo se mu. Ven so ga vrgli, ker se je uprl grehu. Kako naj živi v takem domu, da se ne bi kdaj razjezil? Kaj pomaga, če preživi pet dni spodobno in Bogu dopadljivo, šesti dan pa mora pasti v greh. In na koncu je tiše izpovedal, da bi najrajši živel v samostanu in tu častil Boga ter mu služil.

Pater je razmišljal o tem predlogu, ki mu je povzročil nemajhne skrbi, in rekel: »Včasih nam Bog pošilja vse to v preizkušnjo in da nas potem še bolj potrdi v veri in ljubezni do sebe. In včasih moramo to do kraja prenesti; zato pa bo naše zasluženje tem večje.«

»Da,« je prikimal Peter. »To vem. Prebral sem prenekatero sveto knjigo in videl, da je to resnično. Marsikateremu svetniku je Bog poslal preizkušnje. Tudi jaz sem prenašal in si rekel: Bog, ki vidi vse to, bo pravično sodil in bo pomagal meni revežu in grešniku. Ali kaj pomaga, ko nekaj dni lepo vzdržim, potem me pa — to vem, da je hudi duh — premoti in že se razjezim, česar ne bi smel.«

Pater je še vedno razmišljal in naposled vprašal: »Kaj pa naj napravimo, Peter, da bo dobro?«

Tedaj so Petru zažarele oči, vendar se je zardevajoč sklonil in dejal tiho: »Ali ne bi mogli napraviti, častiti oče, tako, da bi stopil v vaš red kot samostanski brat?«

Pater se je v nemajhni zadregi grenkobno nasmehnil. Obrnil se je k oknu in tako razmišljal. Kimal je z glavo. »Ne, Peter, to ni mogoče. Oženjeni ste in imate do žene dolžnosti. Če vam ona ne dovoli in če tudi ona ne vstopi v samostan in če niso otroci preskrbljeni, tedaj to ni mogoče. Ni mogoče, Peter, Bog tako hoče, da prenašate še dalje vse trpljenje, da bo vaše zasluženje tem večje.«

Majhen in skromen je postal Peter Vučko, pobesil je glavo in oči so se mu zasolzile. V prah se je zrušilo vse, kar je zasnul velikega in lepega. Vrniti se bo moral. Vrniti se v greh, v trpljenje, v posmeh. Toliko let je mislil, da je mogoče rešiti se v samostan. Nekoč, ko so še živeli svetniki na zemlji, je bilo mogoče. Zakaj danes več ni? »Potem me pa,« je dejal utrujeno in potrto, »sprejmite v samostan v kakšno službo.«

Ni bilo lahko patru ostreti se tako trdovratnega prosilca. »Ali ste,« ga je odbijal, »premislili vso stvar? Morda se vam zdi lepo, če bi živeli v samostanu in delali kar koli — kajti Bogu je ljubo vsaktero delo! — ali pa ste premislili, kako težko je včasih napraviti vse, kar se nam zapove? Poglejte, doma ste bili sam svoj gospodar, delali ste, kar ste hoteli in kadar ste hoteli. Tu bi pa morali, kadar bi vam ukazali in kar bi vam

ukazali. Res so pri vas, kakor pravite, težke prilike, vendar — ali se ne bi kesali, če bi bili tu samo hlapec? Tam pa ste bili gospodar.«

Peter je vedel, da ga gvardijan samo preizkuša. Zato je rekel: »Premislil sem vso stvar, častiti oče. Nič pametnejšega nisem našel. Tudi ne morem nič drugega storiti, če nočem, da bi pogubil svojo dušo. Še ko sem bil otrok, sem nosil te želje v srcu. Često sem rekel materi, naj me pusti, da pojdem v samostan. Ona pa me je zadrževala doma, češ, da sem edini njen sin in mi je nazadnje poiskala ženo. Oženil sem se tedaj. Kakšno življenje pa je bilo to? Ali je bilo še krščansko? Sovražili so me pri hiši, posmehovali so se mi, stregli so mi po življenju in mi niso niti pustili, da bi sam vzgajal svojega otroka.«

Pater je bil v zadregi. Zatopil se je v razmišljanje in čez čas, ko ni vedel, kaj naj stori, je rekel: »Nocoj prespite pri nas. Jaz pa se bom med tem posvetoval še z drugimi in ako bi vas potrebovali za kakršnokoli delo, vas obdržimo. Če pa tega ni, tedaj se boste morali vrniti in takšna bo pač božja volja, da še nadalje zunaj prenašate vse težave sveta in se borite za Gospodov križ. Ne smete nikdar obupati; čim večje bodo težave, ki jih boste morali premagati, čim težji bo križ, ki ga boste nosili na svojih ramenih, tem večje in lepše bo zaslužnje.«

Peter se je globoko sklonil pred patrom, ki ga je blagoslovil, in potem so Vučka odvedli.

Marka ta dan ni več videl in ni vedel, kje je, niti kaj se je z njim zgodilo. Vendar je bil vesel, da je bil fant sprejet v zavod; od tod vodi vse drugačna pot v življenje in do izveličanja.

Večerjal je s služinčadjo, poiskali so mu nekje sobo, vso noč je skoraj samo tuhtal in razmišljal, naslednjega dne pa je bil sprejet za samostanskega hlapca. »Tako Bog hoče«, si je dejal in sprejel s ponižnim srcem.

Poslej je živel v docela drugačnem svetu, tudi drugačnem, kakor si ga je bil predstavljal. Zakaj, če se je bil nekoč odločil za samostan, se je odločil, da bi postal samostanski brat, da bi prevzel vse dolžnosti, ki k temu poklicu spadajo in seveda tudi vse prednosti, ki jih tak stan ali red nudi. Pred vsem je tlela v srcu želja, da bi se preoblekel, da bi dobil tisto neizbežno, a tako častljivo rjavo haljo in belo vrvco.

Kaj pa, nekoliko preproščine je bilo v takem mišljenju, in ko se je tega dodobra zavedel, ga je postalo rahlo sram. Toda želja po rjavi do peta segajoči halji ni umrla. Pač pa si je dejal, da bo vendar lepo, če vsaj njegov otrok doseže to veliko milost.

Družba, v katero je padel kot hlapec, ni bila niti prikupna niti odvrtna, imela pa je svoje navade in svoje mišljenje, kakor je imela svoje navade in svoje mišljenje ona druga družba v rjavih haljah. Tu so bili po večini nadložni starci, ki so s težavo krivili hrbet ob neprestanem, napornem delu, bili sta tu celo dve na pol slepi ženski, in samo eden med vsemi je bil mlad fant, ki je nosil postranik klobuk in si kadar koli prižgal cigareto. Nad vsemi pa je čuval in pomagal pri delu starikavi, čemerni brat Pavel, ki je ljudi priganjal k delu, zmerjal, se jezil in včasih celo psoval, če ni šlo drugače. Nekaj naveličnosti podobnega se je odražalo na njegovem licu in bil je prav nepristopen, ko je Peter Vučko hotel skleniti z njim prijateljstvo; kajti Peter ga je visoko cenil, toliko visoko, kakor katerega koli patra, zato, ker je imel pravico nositi to blagoslovljeno rjavo haljo.

»Kaj pa je tebe privedlo k nam?« je vprašal brat Pavel, ko se mu je Peter približal.

Peter je zardel. »Hotel sem vstopiti v samostan za brata,« je izjecljal naposled ponižno.

Brat je nekaj zagodrnjal, odprl mehur in s prsti pograbil ščepec tobaka ter ga zataknil v usta za zobe. »Lej ga,« je dejal. »Pa nisi imel pametnejšega opravka v življenju? Kaj pa si bil doma, kaj si bil prej?«

»Gospodar sem bil, kmet,« je dejal Peter.

»Tako?« ga je pogledal nejeverno brat. »Pa si vse zavrget in se odločil za samostan? Pametno si napravil. In si mislil, da boš takoj postal prijor ali gvardjan ali kaj takega?!« Zasmel se je drobno in jedko.

»Ne, brat sem hotel postati.«

Brat Pavel je kimal. »Brat tudi si,« je dejal. »Vsi smo bratje. Samo delal boš. Kaj kmalu te bo minilo veselje.«

»Bog bo pomagal,« je rekel Peter ponižno, »in mislim, da se ne bom naveličal. Če pa mi Bog ne dopusti, da bi postal brat, se bom tudi tako zadovoljil. S ponižnostjo homo premagali svet.«

Brat Pavel ga je pogledal, kakor ga ne bi razumel, nagubal nekoliko čelo, potem pa se je obrnil, ne da bi še kaj rekel. Poslej sta se malo srečavala in še manj govorila. Kakor črn, grozeč oblak je brat Pavel visel nad to družbo, priganjal, kričal, delal, da je bil ves umazan, in ko se je nekoliko umiril, je privlekel od nekod izpod halje mehur ter si zamašil usta s tobakom.

Ni ne srečen ne zadovoljen, je razmišljal Peter, ko ga je gledal pri delu. In vendar mu je dana milost, da je oblečen. Kako blizu Bogu je, pa godrnja in godrnjanje je greh. Nad ničemer ne smemo godrnjati. S ponižnim srcem sprejmimo vse, kar nam Bog naloži. Če nam ponudi kaj neprijetnega, se mu zahvalimo in se globoko priklonimo, če nam pa da kaj težkega, tedaj se priklonimo še globlje in še bolj iz srca se mu zahvalimo za milost.

V družbi, v kateri je poslej živel Peter Vučko, je bilo nekaj topega, trudnega. Razen mladega fanta, ki je bogve kako prišel sem v službo in ki je nosil po strani klobuk, ni bilo tukaj ničesar, kar bi spominjalo na Vučkovo vas in na njegove ljudi. Ni bil pobožen, križal se je lahko-miselno in površno, videz je bil, da ne moli mnogo. Zvečer pa je odhajal iz samostanskega dvorca in se splazil prek obzidja v mesto. Z nikomer ni mnogo govoril, niti z bratom Pavlom ne, ki ga je po navadi zmerjal z lenuhom, zanikrnežem in podobnim.

Vsi drugi so bili stari, godrnjavi, nekam razdraženi, na pol slepi, na pol gluhi, šepavi, nekaj je imel vsakteri med njimi, da ni bil kakor zdrav, pravi človek. Hodili so kimajoč za delom, se sklanjali, upogibajoč težko hrbte, če pa je kateri spregovoril, je bilo v njegovem glasu nekaj čudnega; kakor bi zakričal pav.

Čustvo tesnobe je obšlo Petra, ko so se srečali pri mizi, da bi jedli. Ozrl se je po njih in oni so se ozrli po njem.

»Ali nisi mogel dobiti druge službe?« ga je vprašal starikav, majhen, osivel možak, ki je šepal na eno nogo.

»Nisem je iskal,« je odvrnil Peter. »Ni mi bilo treba.« In ko ga je oni nekaj vprašal, je pojasnil, da je bil bogat, da je bil sam svoj gospod, sam si je ukazoval.

Ženski sta se zahihitali, široka usta so se še mogočneje razvlekla. »Imenitno laže,« je rekla ena. In druga je prikimala ter dodala: »Nemara pa je bil res kakšen grof. — Ali si bil oženjen?«

»Še zdaj sem.«

Zdaj se je smeh podvojil, toliko mogočen je postal, da je Petra obšla groza. Z obupom v očeh se je ozrl po svoji novi družbi, potem si je pa dejal: »To mi pošilja Bog v izkušnje.« In ni se jezil.

Družba pa se mu je posmehovala, še mnogo več posmeha pa je vzbujalo pri njih, ko so izvlekli iz njega, da je hotel postati samostanski brat. »Pa te niso sprejeli?« je kričal visok možakar.

»Niso me mogli,« je odvrnil Peter skromno in se ni jezil.

»Lej, lej,« je godrnjal možakar. »Pa brat, da bi rad bil?« je vprašal. »Prav brat? Kako pa si si to izmislil? Oh, tudi jaz bi bil brat. Ne rečem, da bi bil kaj preveč pobožen, vendar bi vršil svoje dolžnosti. Hrano imajo pa izvrstno. To je, kar je kaj vredno: dobra hrana. Pa me niso sprejeli. Sicer jih nisem prosil; takoj, ko sem prišel, so me določili za hlapca.«

Grenko in težko je bilo Petru. In bili so trenutki, ko je zasanjal o svojem domu, o svoji zemlji, o živini, ki je bila njegova in s katero je delal, pomislil je na sleherno malenkost in vse mu je vzbujalo prelepa čustva. To tu pa je bilo tako tuje, hladno, brez življenja. In ljudje so bili jezikavi, zmerjali so drug drugega, čeprav so živeli na tako svetem kraju; in brat Pavel jih ni nikdar opomnil, nasprotno, še samega je včasih zavedlo in je kateremu kriknil:

»Bedak, kaj si pa misliš?!«

Peter Vučko pa vendar ni smel in ni mogel obupati. Saj živi v tem velikem poslopju njegov sin, njegov otrok Marko. Res ga Peter ves teden ni mogel videti, ker je moral delati in ker je bil prostor, kjer so se kakšno uro popoldne igrali gimnazijci, oddeljen od tega gospodarskega predela, toda otroško kričanje je odmevalo sem proti hlevom in Peter je včasih obstal ter prisluhnil temu otroškemu razpoloženju.

Peter je sicer hotel večkrat govoriti s svojim fantom, ko pa je izrazil to željo gvardijanu, je ta nagubal čelo, se pogladil po bradi in rekel: »Ni bilo dobro, Peter, da ste ostali tu. In ni dobro, da hočete videti fanta. To na otroka slabo vpliva. Otrok mora pozabiti na domačijo, na starše, na vse mora pozabiti; ali pa vsaj ne sme misliti vsak dan na svojega očeta.« Vendar so mu dovolili, da sme vsako prvo nedeljo v mesecu govoriti z Markom.

Grenko je bilo to zanj, pa ni bilo druge pomoči. Kadar je zaslišal, da se je vsula reka gojencev v popoldanskih urah na vrt z veselim krikom, se je ustavil in srce mu je burneje bilo, da se je moral prijeti z roko za prsi, potem se je pa nasmehnil. Rahlo je okrenil glavo, v smer, od koder je prihajalo kričanje, kakor bi hotel med stoterimi glasovi izbrati in spoznati glas svojega fanta.

Pa ga ni mogel.

Ko je prišla nedelja, so ljudje, ki jim je ukazoval brat Pavel, po kosilu imeli prosto. Nekateri so se napravili praznje že zjutraj pred mašo in ostali tako ves dan. Ženske so šle k obhajilu in tudi Peter je šel. Drugi pa so bili samo pri maši, ker so morali biti. Popoldne pa so se nekateri odpravili v mesto. Mlad fant, ki je bil v tej družbi, je koj po

kosilu prižgal cigareto in z besedico »zbogom« zapustil družbo, ne da bi povedal, kam gre in kdaj se vrne. Pač pa je ena od žensk pojasnila:

»K ljubici gre.«

Peter se je zganil. Ali smejo ti ljudje tudi misliti na ljubezen, ko je ljubezen pregrešna stvar, celo pa za samostan. Očitno pa tudi brat Pavel ni imel nič proti temu, ker se za kaj drugega, kakor da so mu ljudje pridno delali, ni brigal.

Peter Vučko je kmalu iztaknil primeren prostor na velikem vrtu, odkoder je lahko opazoval mladež na dijaškem dvorišču. Naslonil se je v kotu, kjer je bršljan obraščal pregrajo, ob zid in od tam gledal od daleč na otroke, in iskal med njimi svojega fanta.

Videl ga je in ga ločil med drugimi, čeprav je bilo daleč. »Nič ni žalosten,« si je dejal oče. Predstavljal si ga je bil resnega, zamišljenega, pa ga je videl, kako se je podil z drugimi otroki in to ga je prvi trenutek nekoliko užalilo, kasneje pa se je pokaral: »Tako mlad pa naj bi bil žalosten ali resen. Vse to pride kasneje.«

Stal je ob pregraji, ko nihče ni vedel zanj, stal je in zrl na igrišče, dokler so se tam podili otroci; po litanijah pa jih je mladi pater zbral v vrste, nataknil so si klobučke in morali na sprehod.

Tedaj se je tudi Peter Vučko odpravil iz samostana. Ni ga mikal svet, toda od daleč bi rad sledil otrokom in svojemu sinu. In res je stopil po poti, po kateri je šel sprevid mladih ljudi, njegove oči so neprestano sledile sivi črti mladih ljudi, ki se je vila pred njim po ulicah, dokler ni prišla na polje in tam do bližnjega gozda, kjer si je mladi pater poiskal primeren kraj in se sede grel na soncu ter kramljal z nekaterimi učenci; drugi fantiči so se podili in metali po travi, starejši pa hodili po dva in dva in se resno pogovarjali.

Peter je videl vse to od daleč; sedel je v travo in njegove oči niso prenehale opazovati mladih ljudi in niso izgubile iz vida svojega otroka. Vse misli so bile pri Marku.

Sanjal je o njem, o njegovi bodočnosti. Da, некоč bo Marko, kakor zdaj ta mladi pater, vodil družbo mladih gojencev na sprehod. Spoštovan bo, čislán, svet in takrat bo Peter Vučko zadovoljen in srečen. Da, vsakomur je namenjeno nekoliko lepe, prijetne sreče in tudi Petru Vučku je namenjena.

*

Razvedelo se je med služinčadjo, kdo in kaj je bil Peter Vučko, preden je prišel v samostan za hlapca. Da je dal otroka v šolo, ni bilo nič napačnega, vsi so odobravali to stvar.

»Fant bo postal pater,« je rekel dolgoroki in sloki Šimunič. »Pater bi tudi jaz hotel biti. Zjutraj vstaneš, opraviš mašo in sedeš k prijetnemu zajtrku; potem brskaš dopoldne tu ali tam, ali imaš šolo, opoldne prebogat obed, popoldan zabiješ tako ali tako, in spet dobra in bogata večerja, potem pa lepo ležeš in ti nihče nič ne more pa tudi noče. Zrediš se, dve bradi imaš in bele roke. Poleti sediš v uti v senci in dremuckaš nad odprto knjigo in se izgovoriš, ako te kdo ujame, da si študiral.«

»Brezbožno govoriš,« je rekel Peter Vučko. »Svet je ta poklic, pa ne zategadelj, ker dobro živiš, temveč ker je težak. Postiš se, bičaš se, delaš drugačno pokoro, moliš in Bogu posvečaš svoje misli.«

Mali Godina se je zahihital. »Lepo si rekel,« je dejal. »Samo rad bi vedel, kdo se posti, kdo se biča!«

»Patri vendar,« je dejal resno Peter.

Tedaj so se vsi moški zasmejali. Urbanekova pa, na polslepa in bolehnna ženska, je dejala resno: »Smejte se, bedaki. Resnico je povedal pater. Tako imajo predpisano: post, molitev, bičanje. Ko so sami, morajo na golih kolenih moliti.«

»Si videla?« je vpil Šimunič. »Si bila v njegovi celici?«

»Nisem bila, pa vem.«

»Tako,« je rekel in pojasnjeval Peter, »piše v svetih knjigah. Prebral sem premnogo knjig o svetnikih in svetnicah, o mučencih, spokornikih, opatih in devicah; vsi so se bičali, vsi so se postili, vsi se pokorili. — Ali veste, kaj je počel sveti Frančišek, tisti, ki je ustanovil ta red? Koliko se je bičal, koliko se je trpinčil in mrtvičil? Ne veste. Ali veste, da je nosil obleko iz raševine, ali veste, koliko se je postil? Ne veste, jaz pa vem. Lahko bi vam povedal celo njegovo življenje in tedaj bi videli, kdo je bil on.«

Tedaj se je oglasil najmlajši, Hoblaj, še fant, oni, ki je včasih zvečer uhajal v mesto in ki je imel dekle. »Kaj se boste prepirali,« je dejal. »Kakšno korist pa imate od tega? Patri v glavnem dobro živijo. To je res. Če se kateri biča, tega ne vem. Kdo pa je bil sveti Frančišek, Peter Vučko, to tudi jaz vem. Ali sveti Frančišek je bil nekaj drugega, kakor so patri kapucini našega samostana. Bil je svet mož in je res nosil s seboj pravo vrv, da se je tleskal po plečih. Kapucini pa imajo vrv iz volne. Obleko imajo rjavo, ki ni raševina, temveč prvovrstno blago. Postijo se, a tudi dobro živijo. Moliijo, a tudi spijo. Slabo se jim vsekakor ne godi. Vendar, kakšno korist imamo mi od tega, če se o tem prepiramo? Oni bodo ostali patri, mi pa hlapeci. Neumno pa se mi vendar zdi, da je Peter zapustil svoj dom, zemljo, svoje bogastvo in prišel sem. Kajti res je to, da vsakdo hoče, da bi se mu bolje godilo, samo Peter si je izbral slabše, dobro pa prepustil svoji ženi. Če bi jaz imel en sam oral zemlje, bi rekel: Zbogom, patri kapucini! Delajte si vi sami, ako hočete dobro živeti.«

»Nisem mogel gledati dalje greha,« je pobesil glavo Peter Vučko.

»Pojdite no, Peter,« je dejal Hoblaj. »Greh se povsod dela. Eni več grešijo, drugi manj. Brez greha tako rekoč ni mogoče živeti.«

»Govoriš kakor razbojnik,« je rekla Urbanekova. »Brez greha ni mogoče živeti! Je, mogoče je. Zakaj pa potem imamo toliko svetnikov in svetnic, če ne bi bilo mogoče? Mar misliš, da so postali svetniki, ker so grešili?«

»Niso grešili!« je zagodrnjal fant. »Saj tudi niso mogli grešiti. Vidite, Urbanekova, če je človek bogat, če je z vsem preskrbljen, tedaj ne more grešiti. Toda povejte, kako naj hlapec živi sveto? Če pa že živi, zakaj bi živel sveto? Ali mislite, da bi hlapec mogel postati svetnik? Ne, nikdar ne postane, vam rečem. Vidite, poznam vas, toliko let ste že tu, rekel bom, da spodobno in pobožno živite, nemara bolj, kakor kateri koli pater ali frater. In vendar, prej bo kateri koli od onih priznan za svetnika ali bo prištet med blažene kakor vi. Kaj vam torej pomaga?«

»Brezbožno govoriš,« je dejal tiho Peter. »Tudi dekla lahko postane svetnica. Ali hočeš, da ti povem o sveti Citi? Dekla je bila, pa je postala svetnica.«

»Da, med tisočimi eden. Ali v glavnem vendar postane svetnik samo oni, ki je visok: papež, škof, nemara še duhovnik ali kak redovnik ali redovnica, toda koliko kmetov je svetnikov, koliko hlapcev in dekel? Malo. Kar se pa tiče trpljenja in bridkosti, ti več prenesejo vsega kakor patri.«

»Ne, nimaš prav, ne moreš imeti prav,« je govoril zase Peter. Njihov razgovor je premotil brat Pavel, ki je vstopil mrkega obraza med nje in nekaj zagodrnjal.

»Ta bo svetnik,« je pomignil Hoblaj Petru. »Mislite, da ne?«

»Mogoče se bo pa tudi on spremenil in spokoril,« je odvrnil udano Peter. »Spoznal bo nekega dne in bo postal drugačen človek.« In potem je sam dalje razpredal svoje misli: Da, tudi brat Pavel bo postal svetnik, če Bog tako hoče. Bog pa hoče, da bi mu otroci zemlje postali čimbolj podobni, čim bližji. Zato se ljudje rodijo, da bi Boga častili, da bi se mu približali in da bi ga nekoč častili v nebesih.

To je cilj vseh in tudi cilj Petra Vučka.

Res je s svojim vedenjem in s svojo voljo po svetosti vzbujal v tej družbi večkrat veselo razpoloženje in posmeh, vendar so vsi občudovali njegovo vztrajnost. Zavidali pa so ga lahko zaradi otroka, ki je hodil v šolo v tem samostanu in ki bo nekoč pater. »Samo tega,« je dejal mladi Hoblaj, ko so razpravljali o fantu, »niste napravili pametno, da ste fanta poslali v samostan. Mar bi ga dali v posvetne šole. Ako bi postal duhovnik, bi prišel na bogato faro, in kaj bi vam manjkalo? Živeli bi pri njem v izobilju. Če bo pa pater, bo moral ostati v samostanu; ne bo smel spravljati denarja zase in ne bo vam mogel pomagati. Njemu se bo dobro godilo, vi boste pa ostali hlapec.«

»Naj pa bo v samostanu,« je menil Peter. In je hotel reči: Marko bo postal svetnik! Vendar pa si je premislil in to skrivnost obdržal zase. Ni čas, da bi razlagal take stvari.

Svojega otroka je opazoval; če ne vsak dan, je pa vsaj vsako nedeljo našel toliko časa in takšno priliko, da ga je od daleč videl. Slonel je ob ograji in gledal svojega fanta, ne da bi njega kdo videl. Podprl je glavo z rokami in se prepustil sanjam. Že je videl Marka v dolgi, rjavi halji, prepasanega z belo mehko vrvjo, z redko brado, z mehkimi očmi, in že je videl sebe poleg njega. Ves srečen je, docela zadovoljen, ničesar več si ne želi. Dolga je bila borba, pa je le zmagal.

Za božič sta se videla; oče je imel mokre oči, ko sta govorila. Takisto je bilo za veliko noč. Prijetna so bila taka srečanja, ko je oče dobil en dan prostosti in sta z Markom lahko stopila v mesto ter se sprehodila in se dodobra pomenila. Nekaj pa je bilo med njima in nikdar več nista tako iz srca govorila kakor tisti dan, ko ga je oče peljal prvič v to mesto. Rahla odtujenost se ju je polastila.

Vendar je ostalo dovolj pristrčnosti in prav lepo sta se na večer poslovila.

Za konec leta pa je gvardijan poklical Petra k sebi in mu povedal, da je fant napravil prvi razred z odliko, ter je častital očetu, potem mu pa pojasnil, da bi fant lahko imel nekaj časa počitnice. Ali se ne bi vrnila na dom? Fantu bi dobro delo malo kmečkega dela in vaškega zraka.

Peter pa se je prestrašil. »Ne, častiti oče,« je rekel. »Bojim se, da bi kmečko življenje slabo vplivalo nanj. Tam je dovolj nevarnosti, da bi

fant videl to in ono, kar ne bi bilo dobro za njegovo dušno zdravje. Naj ostane, ako je to mogoče, v zavodu in naj tu pomaga pri delu. Če mi boste pa dovolili, da pojdeva vsako nedeljo na sprehod, vam bom zelo hvaležen.«

»Naj pa bo, Peter,« je rekel gvardijan in mu spet dal roko ter zrl za njim, ko je odhajal proti hlevom na svoje delo.

In takrat se je pater vprašal: ali je možak svetnik ali pa je le nekoliko zmešan. Toda ko ga je nekoč videl s fantom skupaj, si je dejal: Pa je le svetnik. Leto je minilo, kar je prišel v samostan. Brat je hotel postati. Za obleko je prosil, ki mu je niso mogli dati. Zdaj živi med hlapci, tih, skromen in ponižen, pozablja na dom, na ženo, in vse, kar ga še briga, je njegov otrok. Njegovo življenje je v zavodu zatajeno; drugi otroci ne vedo, da živi Markov oče tu kot hlapec. Otroci ne bi znali razlikovati dobrega od slabega, lahko bi slabo razumeli, ko bi to izvedeli.

Nekaj je bilo v Petrovem vedenju, kar je neprestano vznemirjalo gvardijana. Ni si mogel napraviti jasne podobe o njem. Brat Pavel je dobil naročilo, naj pazi na Petra, toda brat Pavel ni bil dovolj zanesljiv, a povrhu se je prav malo brigal za druge ljudi. Počasi pa so v samostanu na Petra pozabljali, ker je bilo dovolj drugih opravkov in skrbi.

Peter Vučko pozornosti niti ni potreboval. Ni prišel zaradi tega v samostan. Želja po svetosti ga je sem privedla. Hotel je biti brat, pa ni mogel, zato je postal pač hlapec. Ni bilo vse prijetno, prišle so grenke ure, in to, na kar ga je bil nekoč gvardijan opomnil, na njegovo posestvo, na prijetno, včasih brezdelno življenje, na možnost, da je šel kadar koli k maši — vse to mu je zbuvalo misli na njegov dom. Ali so se tu brigali, če je Peter mogel vsak dan k maši? Ne. Tako blizu cerkve je živel; ko je bila zjutraj maša, je Peter sem do gospodarskega poslopja slišal odmevati ministrantov zvonček, slišal je pesem otrok, ki so prepevali pri maši, celo duhovnikov glas je slišal, ako je bila maša svečanejša. Brat Pavel je bil sicer pri maši, toda pri zgodnji in jo je potem slabe volje primahal med nje. Ali je imel Peter priliko za molitev? Ne, dela ni zmanjkalo nikdar in ko je prišel večer, je bil Peter do smrti utrujen in si je želel počitka. Pa najsi je na trdem ležišču obsedel, da bi pomolil svoje stare, lepe molitve — spanec ga je premagal in nikdar se ni mogel na koncu prekrižati; obnemogel je, zaspal in šele nekje sredi noči se je zganil in napravil križ.

Prišli so nad Petra časi, da si je rekel: Doma bi mnogo lažje služil Bogu kakor tu. In res je bil tak videz. Doma so živeli nespodobno, kakor je bil prepričan, vendar se niso nič bolj spodtikali obenj kakor tu, kjer so se mu pogosto posmehovali.

Nemara bi se bil poslovil od tod in se vrnil, da ni imel sina. To je bila edina stvar, ki ga je zadrževala. In res so bili trenutki, ko sta se srečala z Markom, nad vse lepi, srečni in vzvišeni nad težko, grenko vsakdanjostjo. Fant je lepo doraščal, že je hodil v drugo gimnazijo, lepo se je učil, shlapelo je iz njega vse, kar ga je nekoč kazilo. Nič več ni bilo na njem tiste kmečkosti, ki jo je prej očitoval, nikdar ni zinil niti besede, da bi mu oče moral reči: Marko, tako ne smeš govoriti.

Marko je pripovedoval o šoli, o svojem učenju, o patrih profesorjih, govoril je o vsem tem s spoštovanjem in ljubeznijo. Oče ga je zvesto poslušal in odobral vse, kar je fant povedal. »Da, pridno se moraš

učiti,« je kimal oče Peter. »Vse, kar povejo dobri patri, vse si zapomni. Uči se iz knjig, zato pa so na svetu. Učen moraš postati.«

Potem sta govorila o življenju v samostanu in oče je rekel: »Zato sem te privedel sem, da te rešim posvetnih nevarnosti. Bogu posveti svoje življenje in Bog te bo obilo poplačal. — Ko sem bil mlad, sem vedno sanjal, da bom postal svetnik,« je nadaljeval oče tiho, »pa to meni ni mogoče. Tebi pa je. Kadar te obidejo skušnjave, tedaj se spomni samo na tistega, ki je ustanovil ta prelepi in častitljivi red, na svetega Frančiška. Koliko se je mučil, koliko trpel, koliko se postil, koliko molil, in danes? Nebesa in zemlja govorita o njem. Dober je bil, govoril je pticam in ptice so ga poslušale, tako sladke so bile njegove besede.«

»To hočem tudi jaz,« je dejal zanosno mali Marko. In tedaj ga je oče prijel za roko, in ga kakor tistikrat, ko sta bežala zdoma, peljal tudi zdaj za roko in Marko se ni upiral.

Da, nekoč bo Marko govoril pticam in ga bodo poslušale, govoril bo rožam, in sklanjale se bodo k njemu, govoril bo zvezdam in mesecu, in ga bodo poslušale, in ustavil bo sonce na nebu. Ljudje bodo strmeli nad temi dogodki in bodo rekli: Vzrasel nam je svetnik!

Kajti že dolgo se ni rodil noben svetnik, in tudi ne blaženi. Peter je poznal zgodbe svetnikov in vsi, o katerih je bral, so se rodili pred davnim časom, od tistih dob pa zemlja ni več rodila ne svetnikov ne blaženih. Godili so se čudeži na zemlji, pa je prešel tisti čas in zdaj ni več čudežev, da bi tudi brezverni ljudje verovali v Boga in v njegovo vsemogočnost. Zato se ne godijo, ker ni nikogar, ki bi jih priklical.

»Ko boš svetnik,« je rekel oče ponižno in pobožno, »moraš spet priklicati čudeže na zemljo. Moj Bog, koliko čudežev so svetniki napravili: obujali so mrtve k življenju, zdravili so neozdravljive, pomagali so revežem iz nič, sveti Frančišek Pavelski je šel peš prek morja, takisto je šel prek voda sveti Frančišek Solan; in kobilice je pregnal. In hudobne duhove so izganjali iz ljudi.«

Marko je poslušal vse to z vročično napetostjo in naposled, ko je oče umolknil, je rekel: »Vse to bom delal in še večje stvari! Čudili se bodo ljudje!«

»In vprašali se bodo: Kdo mu je dal to moč? Ti pa jim reci: Oče nebeški mi jo je dal. Samo on, ki daje moč, da rože vzklijejo in cvetejo, ki dopusti, da se rodi človek iz nič, ki skrbi, da se sonce in mesec vozita po nebu, samo on lahko da moč, da sonce in mesec obstaneta na svoji poti, samo on lahko da, da vstane človek, ki je že umrl, da ozdravi, kdor je neozdravljiv, in da so vode, kakor bi bile mehke ceste, kjer se ne bojiš, da bi utonil. In rekel boš grešnikom: Spokorite se! In vsi bodo poklekili in se bodo pokorili, jokali bodo in se bodo bičali in klanjali Gospodu. — In rekel boš nevernikom: Verujte, da se ne bo razsrdil Gospod nad svetom zaradi vas. In glej, povrnili se bodo odpadniki, spreobrnili se bodo brezverci in vsi bodo hvalili ime Gospodovo.«

»Vprašali bodo ljudje: Kdo in čigav je ta, ki dela takšne stvari. Jaz pa bom rekel, da ste vi moj oče.«

»Da,« je pokimal Peter. »Vsi pa imamo očeta v nebesih.«

Sinje predjesensko nebo je ležalo nad mestom, nad ravnino okoli mesta, nad črno prstjo, ki so jo kmetje orali; lastavke so posedale po telefonskih žicah in letale čebļjaje po zraku in Marka je obšlo, da bi jim rekel: pridite k meni, da se bomo pogovarjali. Začudil bi se oče, ko bi videl, da ga lastavke ubogajo. Klical jih je v mislih, v željah, besede pa ni upal spregovoriti, ker se je bal, da ga lastavke še ne bi ubogale, ker se je bal, da še nima toliko moči. In res so lastavke dalje letale in oblaki so pluli proti jugu in sonce se je pomikalo na zapad.

(Dalje prihodnjič)

*

BYRON IN BYRONIZEM V EVROPSKIH LITERATURAH

EDA STADLER

»My pang shall find a voice«.

Byron.

Romantična struja si je pridobila trdna tla v Angliji skoraj pol stoletja prej kot v Nemčiji in Franciji. Svoj višek je dosegla v 19. stoletju, ko se je izživljala v romanih Walterja Scotta, še intenzivnejše pa v liriki, kjer je imela odlične zastopnike v Mooreu, Keatsu, Shelleyu in Byronu. Prvak med njimi pa je nedvomno Byron, že zaradi odločilnega vpliva, ki ga je imel na vse evropske literature. Bil je velik genij, ki pa ga moremo bolje razumevati le tedaj, če poznamo njegovo življenje, ki je najtesneje povezano z njegovim literarnim snovanjem. Pestro-razburkani, romantični tok njegovega življenja nam pojasnjuje nekoliko demonični vpliv, ki ga je imel fantastični lord v vsej Evropi. Malokatera osrednja postava svetovne literature družī v sebi tolikšna protislovja kot prav Byronova. Kažejo se v njegovem psihičnem in fizičnem ustroju. Tudi ta nam postanejo bolj jasna, če kritično pogledamo prav s Tainovimi očmi Byronovo pleme (la race), okolje (le milieu) in dobo (le moment), v kateri je živel.

George Gordon Byron (rojen v Londonu leta 1788.) je bil potomec stare slavne plemiške rodovine, normanskega porekla. Oče, ki je nosil priimek »The mad John« (nori John), je bil razuzdan, lahkomisljen pijanec. Georgeova mati mu je bila druga žena; zapustil je njo in otroka. Toda tudi v materi ni našel mali John nadomestila za slabega očeta. Bila je silno neurejen in čuden značaj. Hči škotskih plemičev iz Aberdeena je bila strašno ponosna na svoje poreklo, hkratu pa do skrajnosti samosvoja in nagle jeze. Biografi nam poročajo o groznih nastopih med materjo in sinom. Lady Byron je bila v občeivanju z Georgeom izredno surova in trda. V svoji divji razburjenosti je šla tako daleč, da mu je celo očitala njegovo telesno hibo. George, ki je bil zelo lep otrok, je imel namreč od rojstva deformirano nogo. Ni mu mogel nihče storiti nič hujšega, kot da ga je spomnil na ta defekt. Ko ga je nekoč stara ženica ljubeznivo pomilovala, jo je v odgovor udaril z bičem. Tudi pozneje Byron vse življenje ni znal krotiti svojih strasti. Nekoč, ko mu je mati med prepiranjem in psovanjem zopet očitala pohabljenost, si je nastavil nož na prsa. Prišli so zopet dnevi, ko ga je mati preveč

obsipavala s svojo neuravnovešeno ljubeznijo. Vse njeno vedenje je bilo pač takšno, kakršno je vedenje nenormalnih ljudi, saj pa je bil tudi njen oče (in Georgeov stari oče) izvršil samomor v trenutku duševne zmedenosti. Mali George je tako popolnoma pogrešal nežne in skrbne materinske ljubezni, ki bi ga bila zvesto in požrtvovalno spremljala ob njegovih prvih korakih v svet.

V času, ko je bival na Škotskem, je našel uteho v ljubezni do gora, do morja in do svetega pisma. Zanimiva v tej zvezi je njegova poznejša izjava, da mu je bilo čitanje starega zakona prava slast, branje nove zaveze pa le zoprna nujnost. Njegovemu značaju pač ni ustrezala nežnost in odpovedi polni mysticism evangelijskih, navduševala pa ga je neizprosna, z liričnimi izbruhi pretrgana strogost starih Hebrejcev. Kot desetleten dečko se je zaljubil v svojo sestrčno Mary. To prezgodnje čustvo je bilo pri njem nenavadno elementarno in vroče, prevzelo in pretreslo ga je prav do dna. Leta 1789. je podedoval ogromna posestva in Newstead-Abbey v Nottighamju v srednji Angliji. Toda na svojo veliko žalost ni dolgo mogel bivati tam, ker se mu je bolezen poslabšala. Sploh mu je delala njegova hiba mnogo preglavic in ga ovirala tudi pri študiju. Medtem ko se je vneto učil latinščine, se je moral podvreči trpljenja polnemu zdravljenju. Pozneje je obiskoval šolo v Harrowu. Tu se je razlikoval od drugih po svoji izredni nadarjenosti in športnih sposobnostih. Kot vsak Anglež je bil izvrsten športnik, izurjen in spreten v rokoborbi, cricketu, sabljanju, jahanju ter pravi »champion« v plavanju. Včasih je vodil vse svoje tovariše pri igrah in bil najbolj razposajen med vsemi, drugič pa je zopet presanjal ves dan na pokopališču, ždeč na nagrobnem kamnu. V Harrowu si je pridobil mnogo iskrenih prijateljev in naklonjenost ter spoštovanje predstojnika, ki mu je dal na razpolago obširno knjižnico. Tu je odkril Byron svoj element in ves se je potopil v čitanje »English Poets«. Njegova druga ljubezen je bila daljna sorodnica Mary, v katero se je zagledal s šestnajstimi leti. Zanimivo je, da so Byronove prve ljubezni dekleta, ki so bila z njim v sorodu. Mary dolgo ni mogel pozabiti. Kakor vsi sinovi odličnih lordov, je šel tudi Byron študirat na univerzo v Cambridge in se je o njej malo laskavo izrazil, da je vražji kraj (»The place is the devil«). Živel je tam kakor njegovi kolegi bolj zabavi kot resnemu delu in se razlikoval od njih le po svoji pretirani ekstravaganci. Med študijsko dobo je spisal in zbral svoje pesmi in izdal prvence svoje Muze z naslovom »Hours of Idleness« (Ure brezdelja). Zbirka ne bi bila imela tolikšnega uspeha, da ni prinesla o njej »Edinburgh Review« ostre, negativne kritike. Ta je tako razkačila mladega poeta, da je napisal v odgovor divjo satiro »English Bards and Scotch Reviewers« (Angleški poetje in škotski recenzenti). V njej je napadel vse živeče angleške poete, posebno divje je mahal po Laksistih (Coleridgeu, Wordsworthu). S tem svojim spisom je dokazal svojo drznost in brezobzirnost. Presenečenje in začudenje pomešano z občudovanjem je bilo ogromno. Medtem pa je zasedel mladi lord tudi svoje mesto v House of Lord's. Proslavil se je z duhovitim govorom kot udaren politični govornik.

Začetek njegove kariere je bil prav dober. Kmalu nato je odšel s prijateljem Hobhousom na popotovanje v Portugalsko, Španijo, Grčijo in Turčijo. Mnogo je doživel in videl. Izmed dogodivščin ga je najbolj veselila avantura, ko je preplaval Helespont. Literarni plod tega poto-

vanja sta bila prva dva speva »Childe Harold's Pilgrimage« (Popotovanje mladega Harolda). Angleži so bili navdušeni za ta Byronov spis. Čez noč je postal slaven, dnevno so prodali 18.000 izvodov. Ko mu je umrla mati, se je vrnil v Anglijo. Leta 1812. do 1816. so bila najbolj brezskrbna in najsrečnejša doba v njegovem vihnem življenju. Kot ljubljene london-skih salonov in žena se je sicer tudi v tem času zapletel v marsikatero nevshečno ljubavno afero, vendar ti »intermezzi« njegovega dela niso motili. V tej dobi so nastale iz orientalskega okolja novele v verzih: »The Giaour a Turkish Tale« (Džaur), »The Bride of Abydos« (Nevesta Abydoška), »The Corsair« (Morski razbojnik), nadaljevanje Corsairja »Lara«, »The Siege of Corinth« (Obleganje Korinta) in »Parisina«. (Začetek Parizine je pri nas prevel Prešeren!) Lirična je njegova zbirka »Hebrejskih melodij« (Hebrew Melodies). Napisal jo je v času svoje zaroke.

Odločilen dogodek v njegovem življenju je bila poroka z Anno Isabello Milbanke. Ta, za njegov značaj tako nepremišljen korak, je storil iz pomanjkanja denarja in pod pritiskom svoje neveste, kateri je blede, lepi poet, ki ga je občudovala vsa družba, silno ugajal. Toda že takoj, ko sta novoporočenca stopila iz cerkve, se je Byron maščeval in v divji jezi, da je žrtvoval svojo svobodo, zalučal ženi v obraz: »Že to, da si sedaj moja žena, je vzrok, da te globoko sovražim.« Zakon je bil silno nesrečen. Lady Byronova ni prav nič razumela svojega moža, romantičnega fantasta. S svojim umirjenim vedenjem ga je še bolj razkačila. Situacija je postala tako nevzdržna, da je bila ločitev zveze edini izhod, čeprav je bil tu otrok — hčerka Ada Augusta. Byron je nežno ljubil tega svojega otroka. Sploh ga je ponesrečena zakonska zveza silno potrla, zlasti še zato, ker se je na mah obrnilo vse javno mnenje proti njemu. Lady Byron, kateri ni uspelo, da bi bila proglasila svojega moža za umobolnega, je po razhodu trosila o njem najrazličnejše izmišljene in resnične gorostastnosti. Med drugim mu je očitala celo njegovo grešno razmerje s popolsestro Augusto. In tedaj se je dvignila angleška morala in obsodila Byrona. Njegovi prijatelji so se kar preko noči spremenili v zakrknjene sovražnike. Zameril se jim je tudi v politiki, ker je javno dal duška svojemu občudovanju za Napoleona. V konservativnosti in konvencionalnih tradicijah tičeča družba ga je zavrгла in ni mu kazalo drugega kot zapustiti Anglijo. Sploh niso Byronovi rojaki nikdar razumeli svojega velikega moža, prav tako kot niso nikdar razumeli Shelleya in njegovega političnega prepričanja — demokratičnega radikalizma. Niso mu odpustili, da si ni postavil za svoj ideal nekritično občudovanje zahrbtnega »canta« (hinavskega vedenja) in posnemanje angleških »Gentlemanov«. Niso razumeli njegove borbe za svobodo, za katero se je boril z njenim tlačiteljem. Kaj pa je mar pristnemu angleškemu lordu suženjstva in trpljenje tujega naroda?! (Kako aktualna je tudi v današnjih žalostnih dneh ta mentaliteta!) V dno duše užaljen, s skelečo bolečino v srcu je zapustil Byron svojo domovino.

Potoval je preko Belgije, pisal na waterlooških poljanah svojega Childe Harolda tretji spev in se ustavil v Švici, kjer ga je tudi dovršil. Ob Ženevskem jezeru so mu drugovali Shelley z ženo in Byronova nova prijateljica Claire, ki mu je pozneje rodila otroka, hčerko, katero je dal lord vzgajati nekemu italijanskemu samostanu. V Švici se je silno dobro

počutil v družbi, ki se je zbirala v političnem in literarnem salonu Madame de Staël na njenem posestvu Coppet.

Pod dojmom veličastnih švicarskih gora je nastala njegova najboljša pesnitev »Manfred«, ki se more po globini in dovršenosti edina primerjati s Faustom »Weltbürgerja« Goetheja. Manfred je pravi Byronski junak, razdvojen in nesrečen, nezadovoljen s samim seboj in svojo usodo. Ob priliki bivanja v Švici je nastalo njegovo delo »The Prisoner of Chillon« (Chillonski ujetnik), v katerem oblikuje usodo nesrečnega francoskega državnika Bonnivarda. Na stran borcev za svobodo se je postavil v epu o »Mazepi« (nam Slovencem je znan ta ep iz Stritarjevega prevoda, s katerim je zlomil slavo Koseskega). Iz simpatije do zaslužjenih je nastalo delo »The Lament of Tasso« (Tassove tožbe) in »The Prophecy of Dante« (Dantejeve prerokbe). Izmed poznejših del so važna zlasti ona, ki so nastala v Italiji.

Iz Švice je šel Byron v Italijo. Tu ga najdemo v vrtincu razposajenega karnevala v naročju lepih Benečank. Začel se je zopet vdajati razvratnemu življenju. V ta brezup je posvetila kot svetla zvezda živa in globoka ljubezen do grofice Tereze Guiccioli. Byron nam pove sam, da je bila to njegova res prava, pristna ljubezen in da ga to čustvo poprej nikdar ni bilo tako vsega prevzelo in napolnilo z veseljem. Tereza je bila potem, ko se je ločila od svojega starega moža, zvesta in vdana Byronu, prav kot bi mu bila prava žena. Byron se je v tem času pridružil »Americanom«, ločini italijanskih Carbonarijev, zarotnikom v boju za svobodo. Bil je silno predrzen in bojevit, tako da je postal sumljiv avstrijskim oblastem in ga je imela policija pod stalnim nadzorstvom. Zarota ni uspela in po ponesrečenemu uporju je morala Tereza zapustiti Ravenno ter so njej in njenim sorodnikom zaplenili vse premoženje. Byron je živel izmenoma v Benetkah, Pisi in Ravenni. Pozneje sta odšla s Terezo v Genovo.

Bivanje v Italiji, zlasti pa v Benetkah je imelo za Byronovo literarno delo zelo dragocen pomen. Zanimati se je začel za italijansko zgodovino in iz nje zajel snov za svojo dramo »The two Foscari« (Oba Foscarija), v kateri je podal usodo starega doža Foscarija, moža, katerega je izdala in zapustila domovina, potem ko ji je posvetil vse svoje moči. S svojo drugo dramo »Marino Falieri, Doge of Venice« (Beneški dož Marino Falieri) je podal vzorec na principu trojne dramske enovitosti zgrajene drame. Tu je Byron zopet pravi klasik. Ta njegova poteza se nam pokaže v še jasnejši luči, če ga primerjamo s francoskim romantikom Hugojem, ki je baš nasprotno razvezal stroge klasične zakone o trojni enovitosti v evangeliju francoske romantične drame v predgovoru h »Cromwellu«. (Hugojeva drama Cromwell je izšla leta 1827.)

Dva prelepa bisera v vrsti Byronovih del sta misterij »Cain« (Kajn) ter satirično romantični ep o »Don Juanu«. Usodo tega nesrečnega človeka, ki zaman bega za nedosežnim idealom, je oblikovala že cela vrsta literatov, med njimi slavni Molière, kot prvi pa Španec Tirso de Molina. Byronu pa je baje prišla za to delo ideja zvečer, ko se je oblačil za plesno zabavo in se pred odhodom še enkrat pogledal v zrcalo. Znano je, da je bil Byron »dandy«, toda bil je zaradi tega vedno nezadovoljen s seboj.

Ker se je zarota italijanskih Carbonarijev končala z neuspehom, je bil sedaj Byron brez pravega delokroga. Zato ga je vabilo Grkov, naj

se pridruži njihovi »Heteriji«, močno razveselilo. Vse svoje moči je stavil v službo osvobodilne ideje. Svoje premoženje, svoje zdravje in največ, kar je imel — svoje življenje je položil na žrtvenik borbi za grško svobodo. Toda ni mu bilo dano, da bi umrl v boju. Zbolel je za mrzlico, ker pa se ni nič pazil ter precenjeval svojo odpornost je tej bolezni tudi podlegel. Umril je leta 1824. v Missolongih, daleč od domovine, tam doli v Patraškem zalivu. Toda tudi po smrti mu Angleži niso odpustili. Ni bilo zanj prostora v »Kotu poetov« v Westminsterški opatiji. Pokopali so ga v rodbinski grobnici. Srce pa je ostalo v Missolongih.

Vpliv, ki ga je imel Byron na vse evropske literature, je ogromen. V Italiji je našel vse polno posnemovalcev svojega umetniškega pa tudi političnega dela. Najbolj soroden mu je nedvomno Leopardi, mračen, teman, razdvojen, nesrečen človek. »È funesto a chi nasce il di natale«, je zapel in s tem izrazil Byronovo in Heinejevo misel, da je rojstvo in dar pesništva za poeta prekletstvo in nesreča. Sijajen Byronov dar za satiro skuša posnemati v svojih političnih satirah G. Giusti. Vse polno pa je še drugih manjših in neznatnih italijanskih pesnikov, katerim je bil Byron najvišji vzor. Toda dosegli svojega vzornika niso. Gotovo pa je, da nobeden tuj poet ni bil v Italiji tako čislán in ljubljen kot Byron.

Demoničen pa je Byronov vpliv posebno v Nemčiji. Nemške literature 30. in 40. let si brez Byrona ne moremo misliti. Najbolj pod njegovim vplivom stoji brezdvomno Heine. Heine je bil tisti, ki se je izrazil ob Byronovi smrti, da mu noben človek ni bil tako blizu kot on (»Byron war der einzige Mensch, mit dem ich mich verwandt fühlte«). Pod Byronovim vplivom sta nastali njegovi deli Wiliam Ratcliff in Almansor. Ratcliff je čisto byronski junak. Byronov patronat čutimo v »Griechenlieder« Wilhelma Müllerja. V teh pesmih se z globokim čustvom zavzema za zaslužjene Grke, ki stokajo pod turškim jarmom. S svojim delom je grški stvari mnogo koristil. Popolnoma prevzet od byronizma je pesnik Lenau (Faust, Don Juan). Kar je bilo pri Heineju morda le igra in ponarejeno čustvo, je bilo pri njem globoko občuteno. Tudi v delih avstrijskega dramatika Grillparzerja naletimo na sledove byronizma predvsem v njegovi »Ahnfrau«. Zanimivo je, da je bil velik Byronov občudovalec Ludwig Börne, ki pa je bil obenem hud nasprotnik Heinejev.

Tudi v francoski literaturi je našlo Byronovo delo trajen odmev. Pod njegovim vplivom so nastale Hugojeve »Orientales« ter Delavignejeve »Messéniennes«. Lamartine pa je celo pisal nadaljevanje Childe Harolda. Byronov duh veje tudi iz šaljivih pesmic Alfreda de Musseta. Mnogo je še francoskih poetikastrov, ki so hoteli hoditi po Byronovih stopinjah, pa so bili zato prešibki in so postali smešni.

Byronizem ali svetožalje (Weltschmerz, maladie du siècle) je našel razumevanje prav posebno med slovanskimi pisatelji. Byronov klic po svobodi je dobil pri slovanskih pesnikih dolg in močan odmev. V njem sta videla svoj ideal Puškin in Lermontov. Zlasti še poslednji, ki je bil potomec škota in tako po krvi in duši soroden Byronu. Byronske poteze nosi Evgenij Onjegin ter Lermontova »Demon« in »Junak naše dobe«.

Pri Čehih je byronist Karel Hynek Macha. Njegov Viljem je idealen Byronov heroj. Višek byronizma pri nas Slovencih je v Stritarjevem svetožalju.

Poljaki imajo v Slovackem in Mickieviczu svojega Byrona. (Dela: »Anhelli«, »Konrad Wallenrod«.)

Posnemovalce in prevajalce Byronovih del najdemo skoro pri vseh narodih. (Špancih, Grkih, Dancih itd.)

Najšibkejši je Byronov vpliv pri Angležih in Amerikancih. Nekoliko se odraža v mladostnih delih Tennysona in Iwinga ter Mareditha. Bolj trajen je pri Thomsonu in v verzih E. A. Poea.

Byronov vpliv na vse evropske literature je odločilne važnosti. Kot bleščeča zvezda je zasijal na evropskem literarnem nebu. Kot človek je imel mnogo slabih lastnosti, nikakor pa mu ne moremo odrekati plemenitosti in dobrote. Odlikoval pa se je tudi po iskrenem sočutju do trpečih in preganjanih ter po včasih celo pretirani resnicoljubnosti. Bil je zvest prijatelj, kajti ciničnim izrekom, ki jih je povedal o prijateljstvu, ne smemo popolnoma verjeti. Sploh pa ni včasih nikake skladnosti med njegovim delovanjem in nehanjem ter njegovimi besedami. Z nepremišljenimi, trmastimi in neutemeljenimi izjavami se je delal mnogo slabšega, kot je dejanski bil, in tako sam silno škodoval svojemu ugledu.

Preroške pa so besede, ki jih je zaklical umirajoč: »Naprej, naprej, pogum, sledite mojemu vzgledu, ne bojte se!« Bile so klic vsemu človeštvu v boj za svobodo. In odzvali so se mu vsi, ki so v sramotnem robstvu klonili pod tujčevo peto. Odzvali so se mu predvsem pesniki slovanskega rodu, ki je najtežje občutil brutalno pest tiranov. Razumeli so Byrona in zato so šli za njim. Nasrkali so se sicer njegovega svetožalja, z njim pa tudi tiste žgoče, vroče želje po svobodi. Za svoj najvišji življenjski in delovni ideal so si postavili borbo za svobodo, ker: »Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi.« V pogumnem klicu po svobodi pa leži Byronov epohalni pomen za nas Slované. V srcih slovanskih pesnikov se je njegovo svetožalje prekalilo in prečistilo, da je privrelo na dan kot glasen krik po svobodi. Simbolično pa je, da je ostalo poetovo srce Balkanu, Grčiji, tisti klasični deželi, ki ji je bila za časa procvita najvišja in prva zapoved: »vse za lepoto, dobroto in svobodo!«

HELENA

KAREL ČAPEK

Spoznal jo je na letovišču, to veliko, izredno dekle, koščene postave in dolgih nog, lepih sivih oči in štrlečih ličnic; bila je moška v svoji eleganci, neposredna in vendar nekoliko negotova v svojih kretnjah, na pol možakarica, na pol deviška nimfa, vsa plaha in zamotano sramežljiva. Skratka tip, ki ga je zanimal zlasti v teh poletnih gozdovih, sončni pripeki in duševnem počivanju, ki se mu je predajal. Bila je študentka, najbrže filozofije; imela je svoje »nazore«, po katerih je mislila in opazovala, bila je nekoliko pedantična in nenavadno izobražena; nosila je obleko z velikimi žepi, v katerih je prenašala svoje knjige. Vsa njena učenost je bila kakor čar fantovske naivnosti, ki daje nekakšen poseben lesk zadržani in sramežljivi zrelosti zelo globoke in zelo močne žene. Kadar govorite o učeni Paladi, ne pozabite na njeno božansko deviškost.

Z lahkoto sta se sprijateljila, morda radi obojestranske bizarnosti, ki ju je zabavala. Čutil je, da bi to pametno dekle rado čitalo njegovo notranjost kakor novo, presenetljivo knjigo; to ga je veselilo. Nekatere

žene imajo manijo čitati ljudi kakor psihološki roman; Bog jim pomagaj: v ljudeh iščejo tipe, trudijo se, da bi čitale v njihovih dušah, sodijo o njih globoko in s posebno gotovostjo, da pridejo tako bodisi do neizmerno zamotane zmote ali pa do zelo preproste nepravčnosti. Helena je bila zdaj v svojih zmotah prav skrivnostno zamotana; ta mož, s katerim hodi na sprehode po gozdovih, ki rad govori, ki mnoge odbija druge pa zabava, ki je krepak, pameten in ki nič ne veruje, se ji zdi, bog ve zakaj, podoben nekoliko Hamsunovemu Falku. Doma si ga analizira in prihaja do številnih duhovitih toda malo jasnih spoznanj; on pa se med tem dolgočasi ali spi in ne vidi v sebi prav nič, kar bi bilo vredno trohice zanimanja.

Zato pa so njuni sprehodi nekaj čisto drugega. Tu Helena nima časa, da bi razmišljala o njem; s svojimi lepimi očmi gleda predse, ga posluša in je vsa prevzeta od njegove nemirne živahnosti. Včasih se oglasi tudi sama, tiho in negotovo, ker ne ve, da mu ob mnogozvočni spremljavi prirode zveni njen glas melodično čisto, ker ne ve, da se mu zdi sredi gozdov, sonca in narave, s svojim resnim glasom, fantovskim obrazom in v strogo krojeni obleki z velikimi pikami, kakor svetla, drznojubek in veselje vzbujajoč napev, čist in lep napev boginje Palade. Ne zaveda se tega, toda obhaja jo nov, še neznan občutek, da je lepa; ah, doma pred zrcalom tega še nikoli ni občutila, toda zdaj, na tej gozdni stezici čuti to in zardeva od zadovoljstva. Zadovoljna je tem bolj, ker ji on, nevernik, pravi, da je med moškim in žensko še lepše čustvo kakor je ljubezen; še drugi vrelci harmonije so, ki so neskončno širši in prirodnejši. Zaradi teh besed bi mu Helena iz hvaležnosti rada stisnila roko; toda sramuje se je, ker misli, da je prevelika, in jo neprestano skriva v rokavički. Hodi poleg njega, pa tega skoraj ne čuti; sama sebi se čudi, da ji tako dobro dene biti samo dekle; ta samo po sebi umevna moška premoč ji, začuda, ne vzbuja nikakega upora. To je bil pomemben in prijeten dan; Helena, ki se je otresla bremena umetnega ponosa, je začutila občudovanja polno tovarštvo do njega, ki ji je vrnil zavest, da je mlado dekle.

Kmalu pa je morala Helena prestati hudo preizkušnjo. Na letovišče je prišla mlada gospa polne, plave in nežne lepote; že prvi večer si je izbrala Heleninega prijatelja in mu dovolj jasno dala čutiti, da bi se ne trudil zaman za njeno naklonjenost. Helena tega ni prezrla; bog obvaruj, ni hotela biti ljubosumna, le nekako otrpnila je, obraz se ji je spačil in postala je kar neumno okorna; kadar jo je ogovoril, mu je odgovorila razdraženo in zadirčno. Samo sebe je zasovražila zaradi te močne bolečine in se je junaško premagovala; ponoči jo je hotel posiliti jok, pa jo je nenadoma obšlo, da on res ni nič drugega kakor fičfirič, prazen uživac in vsakdanji egoist; s to tolažbo je srečno zaspala. Da bi ga zjutraj ne srečala, je odšla zgodaj ven in zlezla na strmo gozdno reber, kjer sta nekoč odkrila kamenito klopico, s katere je bil kolikor toliko lep razgled na letovišče. Tu je sedela s čustvom svete samote v srcu; vsemu svetu je odpustila in do dna uživala mir odpovedi in duhovnega povzdigovanja. Toda, glej, ali ni ta, ki med velikimi, cvetočimi lučniki in robidnicami s sončne strani leze navzgor, včerajšnji fičfirič? Hotela je pobegniti, toda pobegnila je le užaljena Palada; Helena je ostala in morala se je sprijazniti z dejstvom, da so ji oči zahile solze. Obrnila se je, da bi tega ne videl, da bi ne videl njenih solznih oči, predvsem pa

zato, ker danes v resnici ni bila lepa. Sedel je in govoril — toda niti iz besedico ni namignil, da se je kaj zgodilo, da jo je iskal ali da je treba kaj pojasniti; govoril je resno in ji ni vsiljeval veselja. Poldne, ki je prišlo, ju je našlo na skalnatem sedežu v prijateljskem razgovoru, ki ni pomenil nič drugega, kakor da je vse v globokem in najlepšem redu. Tam spodaj preko letovišnega trga plava bela lisa z rdečim sončnikom; morda je plavolasa krasotica. Da, poldne je in mož dobro ve, da bi bil že zdavnaj čas, da bi šla doli na cesto: kaj naj sedi tu z njo do večera? Toda Helena sedi, stiska svoji veliki roki med kolena in se smehlja, toda ne z usti in tudi ne z očmi, marveč v svojem srcu. »Koliko je ura?« vpraša končno. »Dve,« ji odgovori mož in se nečloveško premaguje, da bi mu glas ne zvenel vznemirjeno. Toda, kaj so Heleni ure? V resnici je »še neko višje čustvo kakor ljubezen« in Helena se čuti neskončno vzvišeno nad sleherno ljubeznijo, nad sleherno strastjo; nikdar, nikdar več ne bo slaba. Končno se je dvignila; med potjo je natrgala nekaj cvetk in si jih zataknila za pas, da jih bo potem doma shranila, varno kakor svetinje. Moški je vzdihnil; ni lahko opravljati delo usmiljenja. Doli sta prišla ob štirih, kar je bilo za letovišče že pravi škandal.

Sledili so mirni dnevi, ko sta skupno hodila na sprehode in ni nič kalilo njune radosti. Bog je razgrinjal preko njunih poti odkritja in dogodivščine; tu sta v gozdu našla ptička, tam sta splašila zajca; drugič sta spet sedela v žarkem opoldnevu na vaškem kegljišču in sredi kokoši in piščet resno molčala; spet drugje je poteček prepredal polje in srečno tekkel do čuvajeve kočice; mavrica se jima je zdela kot čarobna viteška vrata, družina srn je bila na jutranji paši, nekje v mladem gozdu sta našla kraj, kjer je rastla rekordno velika drevesna goba, ki je še nihče ni odkril. Drugekrati spet sta pokopala trupelce mrtvega liščka, našla encijan in ljubke ciklame; odkrila sta ženico, h kateri sta potem hodila na mleko in ki je vzhičeno Heleno nagovarjala z »mlada gospa«; bilo je brez števila dogodivščin in pustolovščin, ki sta jih skupno doživljala in za katere sta bila drug drugemu do neke mere hvaležna. Helena je vse, kar koli je on ljubil, tudi sama vzljubila in njena radost je bila dvojna; radost, ker sta odkrila nekaj novega, in radost, ker sta se oba zanimala za to. Popolnoma sta se strinjala v vsem, kar je njega veselilo. Rekla je »najine ciklame«, toda on je bil tisti, ki jih je našel; vse je bilo njegovo delo, vse je šlo najprej mimo njegovih oči, vse je potekalo iz njegovega bogastva; uboga Helena, kje je tvoj delež v tem skupnem svetu? Ah, Helena tega ne ve, in se smehlja z zaprtimi očmi; njeno delo je to soglasje, njena zasluga je velika, njeno srce je čisto in ponižno; recimo, da je on vse odkril, toda ona je iz tega napravila skupno veselje, polno sozvočja. Torej, z bogom za danes, Helena, in jutri pojdeva spet kam; hvala vam, da je bilo danes tako lepo.

Odpotoval je in Helena mu je pisala pisma; sprva se je skoraj preplašil njene drzne, nekam neurejene in precej velike pisave; zdelo se mu je, da so v njej sile, ki doslej še niso našle svojega izraza. Njen slog se mu je zdel izumetničen, njeno veselje prisiljeno in ni mu šlo v glavo, zakaj mora brati o encijanih, ki so odcveteli, ali o tem, da je v »najinem« kamnolomu našla pasji okostnjak. Ni vedel, kaj naj bi na to odgovoril. Prav za prav je čudno, kako malo preostane od najlepšega soglasja, kadar ljudje niso več skupaj.

Na jesen se je vrnila tudi Helena, in se mnogo, veliko preveč izgubljala na praških tleh. Rad je pohajal z njo po predmestjih Prage, kjer se bije komaj opazen toda srdit boj med mestom in podeželjem. Tu doživljate trenutke, ki jih ni mogoče z ničemer primerjati, ki so polni puščobe in tesnobe, ko se vam zdi, kakor bi stali na utihlem bojišču, kjer ranjena zemlja in mesto pravkar umirata na razvalinah. Seveda so pa tudi še drugačni predeli, polni preprostosti, kakor n. pr. Bela Gora; gozdovi, zapuščeni kraji, predvsem pa reka, najlepša in najtajinstvenejša med vsemi rekami na svetu. Peljite se v zgodnjem jutru s parničkom po reki navzgor; slišali boste tako zaupljive glasove, kakršnih bi nikdar ne pričakovali tako blizu človeških bivališč.

Nekega večera sta šla po navigaciji proti Braniku. Bil je srebrnosiv jesenski dan. Vltava je bila podobna toku tiho in kovinsko šumeče svetlobe. Vse je bilo nenavadno tiho in tako spokojno žalostno, da je nehote pričel govoriti o sebi. Pravil ji je o tem, kaj je hotel postati in kaj ni postal, kaj je hotel delati in česa ni dovršil; pritoževal se je nad seboj in brez pridržka dal duška svojemu nezadovoljstvu. Zdelo se mu je, da se je s svojo izpovedjo otrešel malodušja in slabosti. Bilo mu je, kakor bi pri tem iz daljave, morda z drugega brega, gledal na kamenitno progo navigacije; tukajle stopata po nasipu dva človeka, čisto majhna v primeri z reko, ravnino in nebom, kakor da sta zato tu, da podčrtata samoto in zapuščenost vsega tega. Osamelost je bila tu neskončno večja kakor v globinah poletnih gozdov.

»Helena,« je rekel, »saj to vendar ni življenje. To je staranje, dolgočasje, ubijanje časa ali kar si že bodi, toda življenje to ni. Ničesar nisem dosegel in ničesar ne bom; in če že kaj delam, se vprašujem: le čemu? Saj jaz nimam nič od tega. Jaz! Jaz! Vse življenje sem mislil le nase in, glejte, nič nisem storil zase. To ni življenje. Pomagaj si, človek! Toda, kako naj sebičnej pomaga samemu sebi? Helena, od vsega, kar sem poizkusil, je občutek lastne slabosti najhujši. Skoro vse mi je zoprno. Vi me poslušate, a jaz se čudim vaši potrpežljivosti. Poglejte, kako veliko ribo je tistile tam ujel.«

Pokazal je s prstom: Helena je zaobrnila povešene oči, toda ne v smer njegovega prsta, marveč jih je svetlo uprla vanj. Njen polni pogled ga je zmedel, da ni vedel, kaj bi rekel. Pomislil je, kaj je pravkar govoril, se oprostil in se pričel šaliti. Toda Helena je bila kakor odsotna, ni govorila ne poslušala. Sprehod se je končal čemerno, na parničku nista govorila, bilo mu je nekako pusto in bil je vesel, ko sta se poslovila. Ostanek dneva ni bil pomemben; drugo jutro je dobil po pošti pismo od Helene. Z nemirnim srcem ga je odpiral.

»Še danes,« se je pričenjalo pismo, napisano z neenakomernimi črkami, »se moram zahvaliti Tebi, dragi, najdražji...«

Kakor od strele zadet je izpustil pismo; ta nepričakovani »Ti« in »najdražji«, — kaj je dekle ponorelo? Moral se je sprehoditi po sobi, da bi mogel vse to dojeti; občel ga je občutek sramu in ponižanja in najraje bi se udril v zemljo. In dalje?

»Še danes se moram zahvaliti Tebi, dragi, najdražji za najlepši dan svojega življenja. Dal si mi vse, dal si mi ljubezen. Še včeraj sem živela težak sen, ki ni bil življenje. Danes stojim ob oknu z razprostrtimi rokami ali si to Ti ali si to Ti za katerim jih iztezam, najdražji ali si to Ti?

Vem da sem blazna morda mi bo že v naslednjem hipu žal, da sem Ti pisala. Strašno hitim da Ti povem vse predno pride trenotek obžalovanja, kajti raje bom obžalovala kakor pa da bi Ti ne povedala. Poljubljaj me poljubljaj me dragi, nič me ne vprašuj ker ne vem kaj se z menoj dogaja! Vse to ni bilo življenje, strašen sen je bil moj dragi. Hvala hvala vsa sem Tvoja in ničesar nočem imeti kar ni tudi Tvoje Kristus ne zlomi me predno ne povem vsega! Rada bi objela Tvoje noge, se ponižala z vsem svojim telesom ker sem tako vsa tvoja in ker ne morem drugače. Nesi me dragi, nimam moči glavo položim na Tvoje rame in Ti me poljubljaš okrutni ne veš da me še nihče ni poljubljaj? Ah ko bi bila pri Tebi

Helena.

Dragi najdražji, bojim se tega večera podaj mi roko, misli name, to je moja prva noč!»

Čital je mučno presenečen in opazil vsako napako v ločilih in vsako obupno neskladnost v zmedenem pismu. Neprestano ga je obhajal občutek sramu. Kaj sem storil, je pomislil, s čim sem vse to povzročil? Kaj sem ji morda, za boga, včeraj razodel ljubezen? Kaj se je zgodilo z njo? Kakšen histeričen napad je to? Morda pa tole sploh ni naslovljeno name, ga je obšlo, in znova je tekel, da bi si ogledal blazno pismo. Da, ni pomote; tale ljubljeni sem jaz. Ali sem kdaj z njo govoril o ljubezni, ali sem ji kdaj kaj lagal? Res, rad sem hodil z njo, toda le zato, da, samo zato, ker to ni imelo ničesar opraviti z ljubeznijo. Moj Bog, kaj je s tem?

Znova je čital njeno pismo in začutil iz njega njen vroči dih in njen jok; ogromna in blazna je morala biti borba te močate žene, predno je tako zelo izgubila glavo. Toda, je zlobno posumil, morda pa borbe sploh ni bilo. Morda je le čakala na mojo prvo slabost, da bi me lahko potegnili v svoje histerično naročje? Res, govoril sem, zastokal sem — zares ugoden trenotek, da mi obesi devištvo, ki jo tako zelo teži. Ah, Helena, se je zdrznil, oprusti, tega nisi storila. Hotela si mi pomagati, meni razočarancu, hotela si mi nekaj darovati, storiti nekaj velikega, oh, norica! le kako si si to predstavljala?

Še enkrat je pazljivo prečital njeno pismo; bilo mu je čedalje bolj zoprno. Pisano je bilo v netreznem stanju, v poltemi, roke so ji bile vlažne od potu, kar priča o krizi. Tu ni niti sence preračunljivosti, a prav tako tudi ne velikodušnega in norega žrtvovanja. Zahotelo se ji je poljubljanja, in še več. Pet in dvajset let ji je. Presilen in prestrašen je upor telesa. Spomnil se je na njeno paladinsko lepoto, na brezspolno čistost njene nevezvetele ženskosti. Kakor da jo je zdaj nekaj omadeževalo. Uboga Helena, ko bi bila vsaj lepa; nihče bi se ne začudil tvoji strasti in pred nikomur bi se z njo ne ponižala. Toda nisi lepa in nič drugega ne preostane, kot da smo ti krivični. Pojdi, Helena; če je kaj gotovega na svetu, je to da te ne ljubim.

In znova je pomislil na njo, pomislil na njene dobre strani in opazil njene jasne, ljubke oči. Ne, Helena, pametno dekle, ne morem verjeti; kar te je popadlo ni mesečni nemir žene, ni vihar telesa, to je nekakšna čudna zmeta. Tvoje srce se je zmotilo, jutri bo že spet pametno in mirno; toda gorje, spomnila se boš svojega dejanja in sama sebi se boš zazdela grda in ponižana. Samo sebe boš zaničevala. Pekoč sram te bo razjedal

in nikoli več, nikoli več ne boš hotela priti pred moje oči. Ah, Helena, kako naj vam to povem? Ne mislite na to, precej sem vedel, da temu ni tako. Tisto pismo sem sežgal, pepel pa razpihal; ne spominjam se več, kaj je bilo v njem napisano; seveda, v nekem smislu me ljubite, in sicer v najplemenitejšem.

Sedel je k mizi in pričel pisati:

Helena, hvala Ti za besede ljubezni; tako mi je, kakor nevrednemu človeku. Daješ mi več, kakor Ti morem povrniti s svojim bednim srcem. Izživet človek sem, dekle, in svet me ni napravil tako dobrega, kakor bi Ti zaslužila.

In zdaj, draga Helena, sva spet lahko pametna. Izpregovorili ste besedo, ki jo je bilo treba izpregovoriti; hrabri ste in občudovanja vredni. Bil je že zadnji čas, da bi odkrito ...»

Odložil je pero. Prav nič manj še ni jasno, da je ne ljubim; kako naj ji to ne povem? Mehanično je črtkal po podlagi besedo »nikoli«; med tem je zabrněl zvonec. Slišal je služkinjo, ki je šla odpirat; nekdo je tiho izpregovoril in nato potrkal na njegova vrata. Rekel je »naprej«, toda nihče ni vstopil. Šel je in sam odprl; na podboj se je opirala Helena in si pritiskala obe veliki roki na prsa.

»Izvolite, gospodična,« je rekel s stisnjenimi zobmi, in zapirajoč za njo vrata, je vil roke: »Le kako morete, Helena, le kako morete!«

Helena je pogledala vstran in ustnice so ji pri tem žalostno trepetale. »Prišla sem Ti povedati ...«, je pričela.

»Vem, kaj hočete reči,« jo je obupno prekinil. »Sedite, Helena!«

S priprtimi očmi je sedla na rob otomane in s prsti mečkala svojo torbico. »Prišla sem — vas prositi, da bi mi vrnili pismo.«

»Pravkar sem vam začel pisati,« je odgovoril tišje. »Kako ste me prestrašili!«

Pogledala ga je z očmi polnimi obupa.

»No torej, Helena,« je rekel mehko, »kako ste spali?«

Vstala je, odložila torbico, snela klobuk in si pričela slačiti jopico; strašno, da ji ni sam rekel, naj odloži. Jopica se ji je zataknila na nekem gumbu in s tresočimi prsti si je ni mogla odpeti. Nagnil se je, da bi ji pomagal; hlastno in slepo je trgala, dokler ni nekaj počilo; spustila je jopico na tla; naglo se je sklonil, da bi jo dvignil, toda v tem hipu ga je z obema rokama prijela za glavo.

Hitro se je dvignil, njegove oči so potemnele od besnosti; ker se ga je krčevito oklepala, je ob njegovem vzgibu zakolebala in bi bila padla, če bi je ne bil zadržal z obema rokama. Tedaj so njene roke popustile; čutil je, kako se njeni prsti tresejo na njegovem obrazu, kako ljubkujoče in vroče drhte in kako se je z vso težo prepustila njegovim rokam; zaprla je oči in razprla izsušene ustnice nad šklepetajočimi zobmi kakor za smrtni poljub; med njimi je trepetala konica jezika in njen obraz je bil sivobled in razpaljen; tako se je obračala k njemu v grozi strastnega pričakovanja. Bila je naravnost odbijajoča; v tem obrazu je vse ugasnilo, čim je zaprla oči. Zasikal je od odpora in jo rahlo poljubil na lice; nežno, kar moči nežno je vzel njene roke s svojih lic in s težkim vzdihom rekel: »Sedite, Helena.«

Kakor pijana se je usedla in zakrila obraz z dlanmi. »Helena,« je rekel nemirno hodeč po sobi, »nočem, da bi vas to srečanje potrló. Prosim vas, bodite pametni. Ne poznam vas, bog ve, da se ne spoznam pri vas; ali rad bi, da bi jutri name ne misliti z očitki v sreč.

Helena je sedela kakor okamenela.

»Odpustite,« je rekel trpko, »da danes mislim na jutrišnji dan. Lepo bi bilo, če bi ga nikdar ne bilo. Povejte, ali ste prepričani, da bi se jutrišnji dan ne maščeval nad vami?«

Helena, ki si je še vedno zakrivala obraz, je odkimala.

»Prišli ste, da bi se mi izročili: tu sem, stori z menoj kar hočeš? Toda, dekle, ali je to mogoče? Ali naj vas pridržim, stisnem k sebi, ali kaj naj z vami storim? Kaj vem, s čim bi vas najbolj prizadel? Ah, Helena, ne nalagajte mi tega; ne dovolite, da bi moral sam odločati o tem, kaj naj storim z vami; slabič sem, toda rad vas imm. Zavedite se, Helena!«

Sedela je negibno, otrplo, nemo; bilo mu je neskončno žal in s tesnobo je iskal nežno besedo, s katero bi ji razložil, kako je s stvarjo. Da bi ji bil bliže, je sedel na visoki konec otomane in tako od zgoraj gledal na njene trde lase.

»Poglejte,« je ponovil tišje, »zavedite se.« Krepostno in ponosno dekle ste; ne ponižujte se. Tako malo vas poznam, a zdi se mi, da je moral priti današnji dan, da bi vas lahko pričel visoko spoštovati, neskončno bolj kakor doslej. Helena, bil sem vas vesel kot deviškega dekleta, a spoštoval vas bom kot ženo, ki je znala premagati samo sebe. Bodite trdna v sebi in popolna.

Tedaj je storila Helena nekaj zelo nepričakovanega in zelo preprostega. Ker je sedel višje od nje in je imel kolena privzdignjena, je razkrila svoj obraz in z vprav otroško in nedopovedljivo ljubko kretnjo naslonila brado na njegovo koleno; iz tega položaja se ni premaknila; zaprla je oči, kakor bi hotela reči: zdaj pa le govori, kar hočeš.

Bil je zmeden, zakaj predobro je čutil, da je vse, kar koli govori, laž.

»Helena,« je pričel s tesnobo, »ali je velika krivica, če nisem več tako mlad, da bi še — mogel verovati v ljubezen? Ali je velika krivica, če ob besedi »ljubezen« takoj pomislim na bolečino in prevaro, na grobo poželjenje, na najnižja občutja, na laž in na razid. Ali je to velika krivica?«

Helena je okrenila glavo, ne da bi pri tem odprla oči. Na nogi je čutil sunkovito utripanje njene žile na vratu; z na pol odprtimi ustnicami je naglo dihala, bila je bleda in kakor da spi. Zdaj, je govoril ta dobrikajoči se obraz, v tem trenutku mi je vseeno; pusti me v tem položaju. V tej negibnosti je bila skoraj lepa; videti je bila kakor slonokoščena maska. Sklonil se je k njej in ji polglasno govoril:

»Helena, ljubezen ni tisto, kar vi mislite; ljubezen je težka in vedno ponižuje, zato ni za vas. Če bi vas videl iti po taki poti z drugim, bi z grozo klical za vami: Helena, Helena, ne hodite po tej poti; ni za vas; ne morete iti mimo stvari, mimo katerih zmorejo druge, vas bi zlomilo, kar druge prenesejo; ne vem, ali zato, ker ste pametnejši, ali zato, ker ste nesrečnejši od drugih. Ne spoznam se pri vas, ali trepečem za vas. Kaj naj vam še povem?«

Helena je zardela, postala je čudovito ljubka, poteze njenega obraza so se profinile, priprte oči so se tajinstveno nekam zazrle; pogladil jo je po laseh in mehko rekel: »Helena, nikoli več ne smete priti k meni.«

V njenem obrazu se ni nič zganilo; zdi se, da bi v tem položaju prenesla sleherni udarec. Vzdihnil je in se dotaknil njenega lica.

»Zbogom, Helena!«

Poslušno je vstala in mirno vzela svojo jopico. Pomagal ji je zatakniti lasnice v lase; nasmehnila se mu je.

Odhajajoč se je naglo okrenila k njemu in mu z vso močjo stisnila roko: »Tako — plemeniti — ste,« je rekla in zaprtih oči zardela, kakor da bi se mu zahvaljevala, ker ji nič ni storil. Kljub vsemu se je moral ugrizniti v ustnico.

Od tega dne se nista več sešla; ni bilo več mogoče.

Šele čez leta je spet slišal o Heleni. Baje je govorila o njem z vidnim sovraštvom, kakor o nekom, ki jo je težko ranil.

Tega mu je bilo še po letih žal.

Iz češč. prevedla M. Koren.

DAR

ADA NEGRI

*Ta dar z nebes, ki sem pričakovala
iz dneva v dan ga in iz leta v leto
od tebe, o življenje (o, še sólze,
to veš, sladil mi je), ga ni še, ni še.
Ob zarji sleherni si pravim: — Danes, —
in ob zatonu slehernem si pravim:
— Bo jutri. — In le dalje teče reka
krvi rdeče moje k svojim virom:
in morda dar, ki mi ga moreš dati,
edini dar, ki kaj velja, življenje,
to kri je: to šumljanje tajno v žilah
in to utripanje in luč v očesih;
in te ljubiti, le ker si življenje.*

POTEM

ADA NEGRI

*O duša moja, medli dih, ti blede
in nihajoča luč, kaj storiš v uri,
ko zadnji vzdih od téla te odloči
negibnega? Boš zmedena mudila
mordá, prej ko razpela boš peroti,
nevidna v živih sredi, vzpenjajoča
iz kroga v krog se in še čez oblake,
in boš vmes brezen in svetóv vrtincev
svoj pot iskala in ga ne boš našla.
Krog tebe neštevilni trepetali
dihljaji bodo duš, ki je neskončnost
jih že sprejela; vse zaman prosila
za znak jih boš, ki naj ti razodene
— en znak, en sam — dih tvojih dragih mrtvih.
O, ne boš našla jih, duš svojih mrtvih,
nobene njih, ki si jih kdaj ljubila
ali poznala, druge in še druge
molcé spreletale se bodo v rojih
med zvezd mirijadami in tebe nihče
ne bo opazil, vsem že iz spomina
odmaknjen svet je, proste krivd morečih
v Bogu utónile so, v Njem vse blažne.
Ti pa, poti nevešča, še trpeča
od smrtnih bolečin in od človeških
še ne opróščena spominov, sama
boš tavalá po tistih strašnih puščah,
iskaje skritega Boga. Doklej? O moli
duh spokorjéni: trpi! Morda točka
trpljenje tvoje bo, a v času božjem
veljalo veke bo in tisočletja.
Le točka — in z odpustom prideš v Luč.
Ko ti odpuščeno bo, duša, v večni
boš Luči prerodila se v Gospodu
in ti boš On samó, in On boš ti.*

Obe pesmi je iz knjige: Dar (Il dono) prevedel Alojz Gradnik

»VODITELJI BOLGARSKEGA NARODNEGA GIBANJA«

Tak je naslov knjige Georgija Konstantinova, ki je te dni izšla v založbi Balkanskega instituta v Beogradu v srbohrvaščini in pomeni novo dejanje na področju spoznavanja političnega življenja in zgodovine bolgarskega naroda pri Srbih. Lani je namreč izšla v Beogradu knjiga znanega emigranta Koste Todorova »Politična zgodovina sodobne Bolgarije«, ki je bila toplo sprejeta. Sicer Todorov ni zgodovinar in knjiga ni znanstveno pisana, ampak docela publicistično, vendar nudi več kakor bi človek mislil. Staro zgodovino pisec omenja na kratko, kolikor je pač potrebno za razumevanje zgodovine nove Bolgarije iz druge polovice preteklega stoletja pa vse do danes. Sploh je Todorov kot osebni prijatelj pokojnega Stamboliškega in veliki privrženec njegove ideje v tej knjigi podal predvsem zgodovino notranje in ne zunanje bolgarske politike, pa je s tega stališča knjiga za nas še toliko bolj zanimiva, ker nam v veliki meri odkriva zakulisne borbe kakor tudi nastanek in razvoj vseh vidnejših bolgarskih strank. Sicer je pa Todorov v tej smeri še pred leti objavil daljšo serijo člankov v beograjski »Politiki«, kjer je podal sukus svoje lani v Beogradu objavljene »Politične zgodovine sodobne Bolgarije«. — Kot drugo delo, ki bo tudi vzbudilo zanimanje, saj je bilo že takoj ob izidu toplo sprejeto, je gori imenovana knjiga Georgija Konstantinova »Vodji bugarskog narodnog pokreta«.

V tej obsežni študiji so prikazani štirje najvidnejši borci za bolgarsko narodno samostojnost: Rakovski, Karavelov, Levski in Botev. Štirje bolgarski velikani so to, med katerimi sta še drugi in še posebej zadnji z velikim uspehom udeleževali tudi v književnosti, prvi zlasti kot novelist, drugi kot pesnik. Revolucionarji so bili vsi štirje, cilj njihovega revolucionarstva je bila svoboda bolgarskega naroda, ki je tlačnil Turku. Svobodna Srbija, čeprav ni bila velika, jim je služila kot najbližji vzgled in dokaz, da je z vztrajnostjo le mogoče marsikaj doseči. Karakteristične so zveze nekaterih, v prvi vrsti Levskega in Karavelova, s Srbi in srbsko mladino šestdesetih let. Bila sta prepričana, da morata delati v zvezi s Srbi, kajti Srbi so Bolgarom najbližji slovanski narod na Balkanu, geslo pa mora biti: Balkanski Slovani skupaj! Bila sta prepričana, da brez tega ne more

biti uspeha. Tako je pisec v eni knjigi združil portrete štirih apostolov ideje bolgarskega osvobođenja in narodnega preporoda in združitve balkanskih Slovanov v knjigo, ki bo zlasti danes, ko z Bolgari živimo v senci dogovora o večnem prijateljstvu več ko dobrodošla, ki bo še bolj utrdila vezi med nami in nas še bolj zbližala, zlasti še, ker je pisana temperamentno, z zanosom, umetniško, saj se bere ko najnapetější roman. Knjigi so pridejane tudi podobe vseh štirih revolucionarjev — borcev za bolgarsko svobodo.

T. Potokar

VSEBOLGARSKA UMETNIŠKA RAZSTAVA

Podoben namen kakor ga imajo pomladanske razstave »Cvijete Zuzori« v Beogradu, na katerih naj bi se vsako leto zbrali vsi vidnejši domači umetniki Slovenci, Hrvati in Srbi, imajo v Sofiji splošne umetnostne razstave Zveze bolgarskih umetniških društev. Zadnja je bila zaprta te dni. Mesec dni so si številni obiskovalci ogledovali razstavljena dela. Če zaupno povem, da je razstavo, ki je bila že 12. svoje vrste, obiskalo v enem mesecu čez 50.000 ljudi, mislim da ta visoka številka zgovorno priča o velikem zanimanju bolgarskega občinstva za likovno umetnost. Pri nas kaj podobnega ni mogoče spraviti skupaj. Vzrokov je več in jih nimam namena na tem mestu razkladati. Toda teh petdeset tisoč obiskovalcev splošne bolgarske likovne razstave je imelo na razstavi, ki se je vršila v dvoranah Nove državne galerije na trgu Aleksandra Nevskega, tudi kaj videti. Razstavljenih je bilo namreč v celoti 672 del, kar tudi mi še nikoli nismo spravili skupaj. O bolgarskem umetniškem življenju kakor tudi o razstavi samo par besedi.

Bolgarsko umetniško življenje se že dolga leta razvija v enotni smeri. Na tej največji vsakoletni umetniški razstavi razstavljajo že nekaj let sem vsa bolgarska vidnejša umetniška društva, katerih je šest po številu. To so: Društvo bolgarskih umetnikov, Sodobna umetnost, Društvo umetnikov Južne Bolgarije, Rodna umetnost, Neodvisni umetniki in Novi umetniki, ki so sicer v marsičem različna po programih in slikarski tehniki, ki se kljub vsemu medsebojno podpirajo in vsaj pri skupnih nastopih pokažejo potrebno stanovsko solidarnost, ki je prvi pogoj za skupen uspeh. Če primerjamo število zastopanih umetnikov kakor tudi

število razstavljenih slik, ugotovimo na prvi pogled, da so te splošne bolgarske umetniške razstave vsako leto obsežnejše, zato pa tudi privlačnejše. Osmo tovrstna razstava, ki se je vršila jeseni leta 1934., je bila še sorazmerno malenkostna, saj je bilo na njej razstavljenih samo okrog 300 del. Lanska, prav za prav predlanska, enajsta po številu, ki je bila prav tako jeseni leta 1937., je bila že bogatejša, saj je razstavilo 220 slikarjev čez 400 del. Letošnja, ki je največja med vsemi dosedanjimi, pa je naravnost preobsežna. Delen vzrok njeni obsežnosti je tudi to, ker so bile vse dosedanje tovrstne umetniške razstave v Sofiji omejene radi nezadostnih oziroma neprimernih razstavnih prostorov. Že lanska splošna razstava se je vršila v prostorih nove državne galerije, ki pa še ni bila popolnoma dovršena, dočim je letošnja razstava prva, ki se vrši v popolnoma dograjenih prostorih novega razstavnega poslopja, ki je tudi največje in najprimernejše v Bolgariji sploh. Tako torej bolgarski umetniki vsako leto kljub svojim različnim naziranjem ali ideološkim nesporazumom le enotno nastopajo pred občinstvom, ki mu vsaj enkrat na leto nudijo priložnost, da si lahko skupaj ogleda uspehe in neuspehe posameznikov in tako presodi resnično umetniško vrednost in pomembnost tega ali onega. Pri nas, žal, ta stanovska solidarnost umetnikov ni še zrela v toliki meri, pa smo seveda prikrajšani za podobne užitke, da bi namreč lahko vsakoletno na enem mestu v glavnih obrisih pregledali vzpon ali padec posameznikov kakor tudi vsega našega likovnoumetniškega udejstvovanja.

O razstavi kot taki samo par besedi. Društvo »Sodobna umetnost«, ki ima skoraj sto članov, je številno najmočnejše bolgarsko umetniško združenje, dočim po programu ni tako enotno, ker se v njem nahajajo umetniki zelo različnih smeri. Društvo je nastalo kot reakcija na smer akademizma, ki je bila svoj čas močna pri Bolgarih. V tem društvu so člani akvarelist Jordan Gešev, pa Dimitr Vlkov, Cvetana Simonova in Kolju Kolev. »Društvo bolgarskih umetnikov« je najstarejše bolgarsko umetniško združenje, saj ga je ustanovil še lani umrlí češki slikar Ivan Mrkvička konec preteklega stoletja. Danes ima še 26 članov, ki so po vrsti zastopniki akademizma. Iz tega kroga je znan marinist Aleksandar Mutafov in Damjan Nikolov. — V »Rodni umetnosti« so prav za prav zbrani za-

stopniki impresionizma pri Bolgarih. Reči je treba, da je ta skupina umetnikov najbolj popularna doma in v največji meri uvaževana in poznana izven domovine. Tudi v Jugoslaviji je skupina že razstavljala. Njihov član je predsednik Zveze bolgarskih upodabljaljočih umetnikov profesor Dečko Uzunov, pa Maša Uzunova, Nikola Marinov in Ruska Marinova, karikaturist Aleksander Božinov, kipar Asen Nejkov in drugi Vasilj Stojilov, pa najbolj znani bolgarski akvarelist Konstantin Štrkelov in še mnogi drugi. — Med umetniki »Društva umetnikov Južne Bolgarije« sta zlasti znana mlada slikarja Zdravko Aleksandrov in Vasilj Barakov. — Društvi »Neodvisnih umetnikov« in »Novih umetnikov« sta sorazmerno močni, drugo bolj ko prvo. Njihovi člani so izključno modernisti. Prvemu pripada znani slikar Ilija Petrov, drugemu pa Benčo Obreškov, Boris Ivanov, Marko Markov, grafik Veselin Stajkov.

Seveda ni s temi nekaj stavki mogoče predstaviti in prikazati bolgarske likovne umetnosti, kakršna je danes, v tisti meri, kakor to zasluži. Prav pa je, če se vsaj nekaj malega napiše o razstavah, kakršna je zgoraj omenjena.

T. P.

TURŠKA KNJIGA O JUGOSLAVIJI

V Ankari je izšla knjiga z naslovom »Obale Donave«, ki je v celoti posvečena naši državi. Glavni urednik ankarskega dnevnika »Ulus«, narodni poslanec in cenjen pripovednik nove turške književnosti (proslavil se je zlasti s svojimi potovanji Zapadne Evrope in Amerike) Fališ Rifki Ataj, jo je napisal. Njen namen je čisto informativen. Naslovi štirih poglavij, v katera je knjiga razdeljena (Nekaj zgodovine, Srbija, Jugoslavija, Novi režim) jasno povedo, v kateri smeri je knjiga pisana. Kljub prenekateri stvarni napaki bo knjiga, ker je prva te vrste v moderni Turčiji, le v precejšnji meri spoznala Turke z Jugoslavijo.

T. P.

LITERARNA NAGRADA

mesta Ljubljane, ki je bila letos prvič razpisana, je bila podeljena Alojziju Gradniku za njegovo pesniško zbirko: VEČNI STUDENCI, *Miskotu Kranjcu* za njegov roman KAPITANOVI ter *Stanku Cajnkarku* za njegovo dramo POTOP-LJENI SVET.

NE SPREGLEJTE! ● VELIKA NOVOST!

Vabilo na subskripcijo

velike in pomembne vsakemu Slovencu potrebne knjige

POLITIČNA ZGODOVINA SODOBNE BOLGARIJE

ki jo je napisal bivši bolgarski minister **Kosta Todorov**

Poslovenil pa **Vekoslav Bučar**

Kosta Todorov, bivši bolgarski diplomat in za časa vlade Aleksandra Stambolijskega poslanik kraljevine Bolgarije v Beogradu, je v tem delu opisal politične razmere po osvoboditvi Bolgarije izpod turškega jarma. Podrobno opisuje dogodke, ki so dovedli na bolgarski prestol hessenskega princa Aleksandra Battemberga in pa nečaka ruskega carja za kneza. Z izredno živahnostjo opisuje nastanek trnovske ustave in prvih bolgarskih političnih strank. Abdikacija kneza Battemberga in sile, ki so dovedle na prestol Ferdinanda Koburškega, so tukaj prvič opisane s stališča mednarodnih in notranje-političnih dogodkov. Spretno je opisal vzroke balkanskih vojn, spletke mednarodne diplomacije okrog najvišjih narodnih predstavnikov, da je Bolgarija stopila na stran centralnih sil in nerazpoloženje širokih ljudskih mas nasproti onim, ki so pogнали Bolgarijo v nesrečo. Kot politik, ki je med vojno nekaj časa predsedel skupaj z Aleksandrom Stambolijskim v sofijskem zaporu in se po svetovni vojni aktivno udeleževal kot predstavnik Stambolijskega agrarnega gibanja, pa tudi kot uradni bolgarski diplomat v inozemstvu mednarodnih političnih razgovorov, obširno opisuje Stambolijskega reforme, ideje in tudi činitelje, ki so povzročili padec vlade »kmetskega tribuna« in njegovo tragično smrt. Izredno zanimivo so popisani dogodki po smrti Stambolijskega, delovanje bolgarskih vlad do nastopa državnega udara Kimona Giorgijeva leta 1934., kakor tudi velika vloga makedonske revolucionarne organizacije v bolgarskem notranjem in zunanjem političnem življenju.

Knjiga Koste Todorova se čita kot napet roman ter bo slovenskega čitatelja v preprosti obliki seznanila z mnogimi zanimivimi političnimi vprašanji, s katerimi naj bi se seznanila vsa slovenska javnost, da bi razumela veličino zblíževalne politike Jugoslavije in Bolgarije.

Knjiga obsega preko tri sto velikih strani. Izšla bo vezana v platno in v polusnje.

V subskripciji bo knjiga znatno cenejša kakor pozneje v knjigotrštvu. Založba si pridržuje pravico, da subskripcijo vsak čas zaključi, zato jo naročite, dokler veljajo še nižje cene.

Knjiga stane v subskripciji: v platno vezana din 120'—
v polusnje vezana din 150'—

Pozneje bo stala knjiga: v platno vezana din 160'—
v polusnje vezana din 200'—

Naši naročniki naroče knjigo lahko tudi na štiri obroke po din 30'— ali celo na šest obrokov po din 20'—.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Založba dobiva vsak dan poročila o velikem uspehu, ki ga je pri bralcih doživel roman

Johna Knittla VIA MALA

Ob tej priliki opozarjamo čitatelje, zlasti tiste, ki so šele letos ali lani postali naši naročniki, na drugo prav tako zanimivo delo tega pisatelja, pretresljivi ljubezenski roman

TEREZA ETIENNE

V romanu »Tereza Etienne« prikazuje John Knittel usodo lepe žene, ki se je iz nekake hvaležnosti poročila s starejšim možem, vdovcem, pozneje pa spoznala, da ljubi njegovega sina. Pisatelj nam z isto silo kakor v romanu »Via mala« prikazuje konflikte, ki vodijo do umora starega moža, nato pred sodišče in končno v pokoro. Delo je visoka pesem lepote, velike ljubezni in odpovedi. Bralcem, ki jih je navdušila »Via mala« tudi ta roman najtopleje priporočamo. Prevedel ga je Vladimir Premru.

»Tereza Etienne« stane za naše naročnike v platno vezana din 60.—, v polusnje vezana pa din 75.—. Pošljemo ga tudi proti plačilu na daljše obroke.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Kot drugo redno knjigo za tekoče poslovno leto prejmejo naši naročniki v mesecu marcu

ŽIVLJENJEPIŠNO KNJIGO

GOSPA CURIE

ki jo je napisala hčerka slavne iznajditeljice

EVA CURIE

Knjiga obsega nad tri sto velikih strani
Vsebovala bo več zanimivih slik in bo
zelo okusno opremljena

Prevaja jo Stane Melihar

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Reviji so priložene položnice. Naročnike prosimo, da poravnajo naročnino.

Pesniška zbirka Alojzija Gradnika

Večni studenci

je bila nagrajena z letošnjo literarno nagrado mesta Ljubljane. To odlikovanje je zelo dvignilo zanimanje občinstva za to prekrasno zbirko. Čitatelje opozarjamo, da je bila natisnjena v zelo majhnem številu izvodov in je zato pričakovati, da bo knjiga v kratkem razprodana. Kdor jo želi imeti, naj jo naroči takoj. Na razpolago je še samo v platno vezana izdaja, med tem ko je luksuzna v usnje vezana izdaja razprodana. Cena v platno vezani knjigi je za naše naročnike din 48'— (za nenaročnike din 60'—).

NAGRADE

za pridobivanje novih naročnikov

Nagrade, ki veljajo od 12. februarja pa do preklica so sledeče:

Kdor pridobi *enega* novega naročnika na naše redne publikacije, si lahko izbere za nagrado eno izmed sledečih knjig, mehko vezano.

KNUT HAMSUN
BLAGOSLOV ZEMLJE
Roman.

KNUT HAMSUN
POTEPUHI
Roman.

WALTER SCOTT
IVANHOE
Roman.

EMIL LUDWIG
NAPOLEON
Biografski roman.

FULUP MILLER
SVETI SATAN
Biografija.

LYTTON STRACHEY
KRALJICA VIKTORIJA
Biografija.

MADELON LULOFS
GUMIJEVE PLANTAŽE
Roman s Sumatre.

PEARL S. BUCK
DOBRA ZEMLJA
Roman o Kitajski.

PROSPER MÉRIMÉE
SENTJERNEJSKA NOČ
Roman.

JACK LONDON
DOLINA MESECA
Roman.

SIGRID UNSET
JENNY
Roman.

V. BLASCO IBANES
KRVAVE ARENE
Roman.

SINCLAIR LEWIS
ARROWSMITH
Roman

MAKSIM GORKIJ
TRIJE LJUDJE
Roman.

D. H. LAWRENCE
SINOVI IN LJUBIMCI
Roman.

HEINRICH MANN
VELIKA STVAR
Roman.

JORDAN JOVKOV

ZANJEC

Roman iz bolgarskega življenja.
(Samo v platno vez.)

ANDRÉ MAUROIS

OBDOBJA V LJUBEZNI

Roman.

IVAN A. GONČAROV

OBLOMOV

Roman.

OTTO WEININGER

SPOL IN ZNAČAJ

Roman.

JACK LONDON

MARTIN EDEN

Roman.

VLADIMIR BARTOL

AL ARAF

Zbirka novel.

KARL ČAPEK

POGOVORI Z MASARYKOM

knjiga o velikem človeku filozofu in državniku
(Samo v platno vez.)

JANKO LAVRIN

**DOSTOJEVSKI,
NIETZSCHE, TOLSTOJ**

Tri študije.

IVAN S. TURGENJEV

**POMLADNE VODE
OČETJE IN SINOVI**

Dva romana.

THAMES WILLIAMSON

**ZEMLJA MI JE
POVEDALA**

Eskimski roman.

JOHN GALSWORTHY

SAGA O FORSYTH

Trije romani. Za vsakega novega naročnika
pošljemo en roman v mehko vezan.

Kdor pridobi *dva* nova naročnika, si lahko izbere *dve* izmed gori naštetih v *mehko vezanih* knjig ali pa eno v *platno* vezano.

Kdor pridobi *tri* naročnike, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *tri* v *platno* vezane ali *dve* v *polusnje* vezani.

Kdor pridobi *štiri* nove naročnike, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *štiri* v *platno* vezane ali *tri* v *polusnje* vezane.

Kdor pridobi *pet* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *pet* v *platno* vezanih ali *štiri* v *polusnje* vezane.

Kdor pridobi *šest* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *sedem* v *platno* vezanih ali pa *pet* v *polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *sedem* novih naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *osem* v *platno* vezanih ali pa *šest* v *polusnje* vezanih.

Kdor pridobi *osem* naročnikov, si lahko izbere izmed gori navedenih knjig *devet* v *platno* vezanih ali pa *sedem* v *polusnje* vezanih.

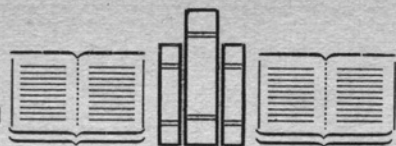
Kdor pridobi *devet* naročnikov, prejme lahko izmed gori navedenih knjig *devet* v *platno* vezanih ali *osem* v *polusnje* vezanih.

Kdor pa pridobi *deset* naročnikov, si lahko izbere *dvanaajst* izmed gori navedenih v *platno* vezanih knjig ali *deset* v *polusnje* vezanih.

Te nagrade bomo začeli razpošiljati s 1. aprilom. Razumljivo je, da jih bomo lahko poslali samo tistim, ki bodo pridobili zares *zanesljive* in *plačujoče* naročnike in ki bodo imeli tudi sami poravnane vse že zapadle obroke. — Naročilnice za pridobivanje novih naročnikov so priložene reviji.

Opomba: Kdor si je pridobil pravico, da dobi za nagrado v mehko vezano knjigo, pa bi želel imeti knjigo v platno ali v polusnje vezano, jo lahko dobi, če doplača razliko v ceni med v mehko in v platno ali v polusnje vezano knjigo.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

**Salda-konte, štrace, journale,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

Klišeje
*vseh
 vrst
 po
 fotogra-
 fijah
 in
 risbah
 izvršuje*

**Klišarna
 St. Deu**
Ljubljana, Dalmatinova ul. 13

Največji slovenski
 pupilarnovarni zavod

**MESTNA
HRANILNICA
LJUBLJANSKA**

Stanje vlog preko din 420.000.000—
 Lastne rezerve nad „ 26.000.000—

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči

**MESTNA OBČINA
 LJUBLJANSKA**

Tiskarna Merkur

LJUBLJANA, GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO IZVRŠILA HITRO,
 LICNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE,
 REVIJE, KUVERTE, MEMORANDE, RACUNE, LETAKE, LEPAKE,
 POSETNE KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
 VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH

V LASTNI ZALOZBI IZDAJA: »SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
 UPRAVE DRAVSKE BANOVIN« IN »ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB«,
 KATERE SEZNAM VAM NA ZELJO DOPOŠLJE
 TELEFON 25-52